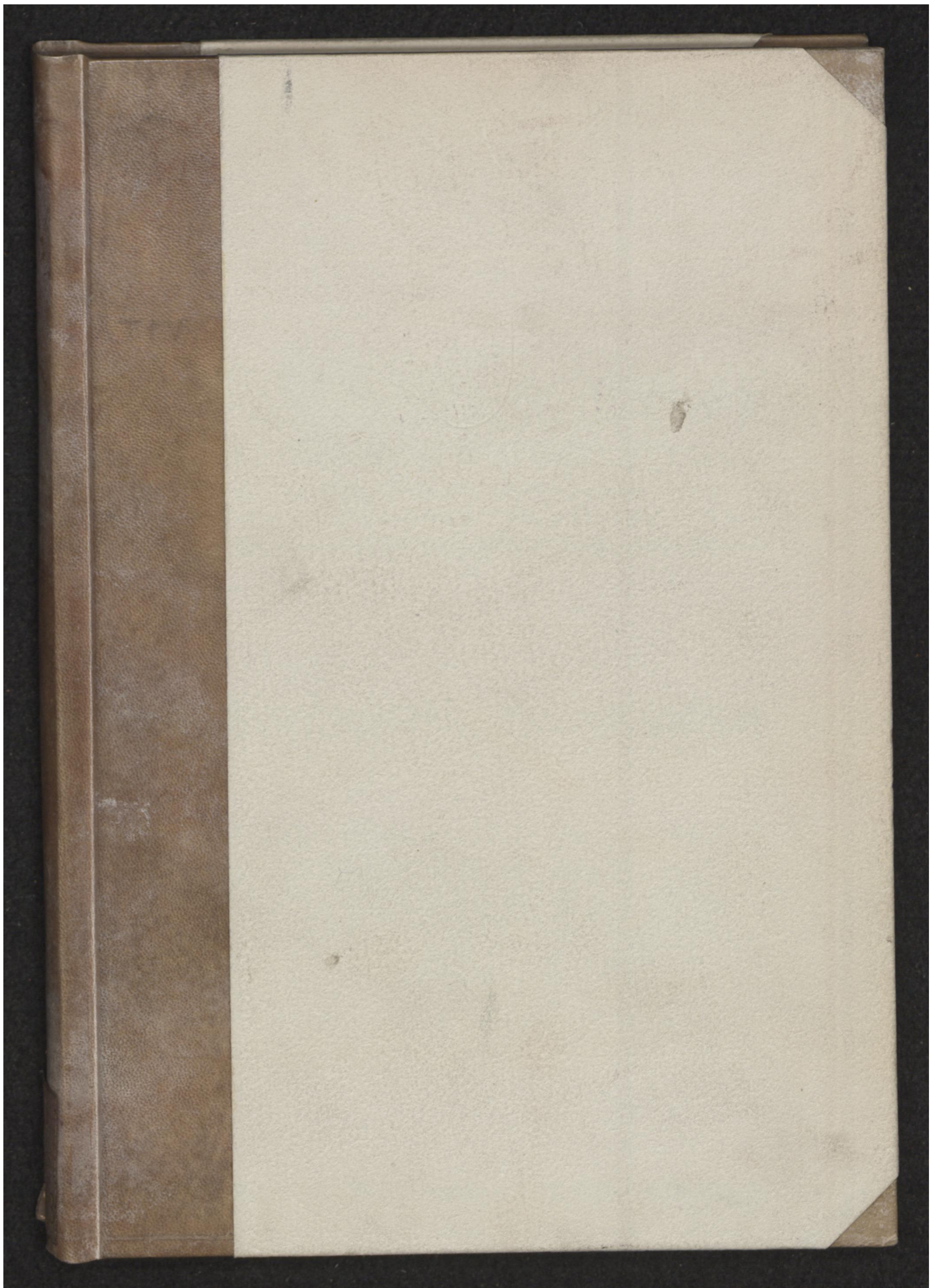
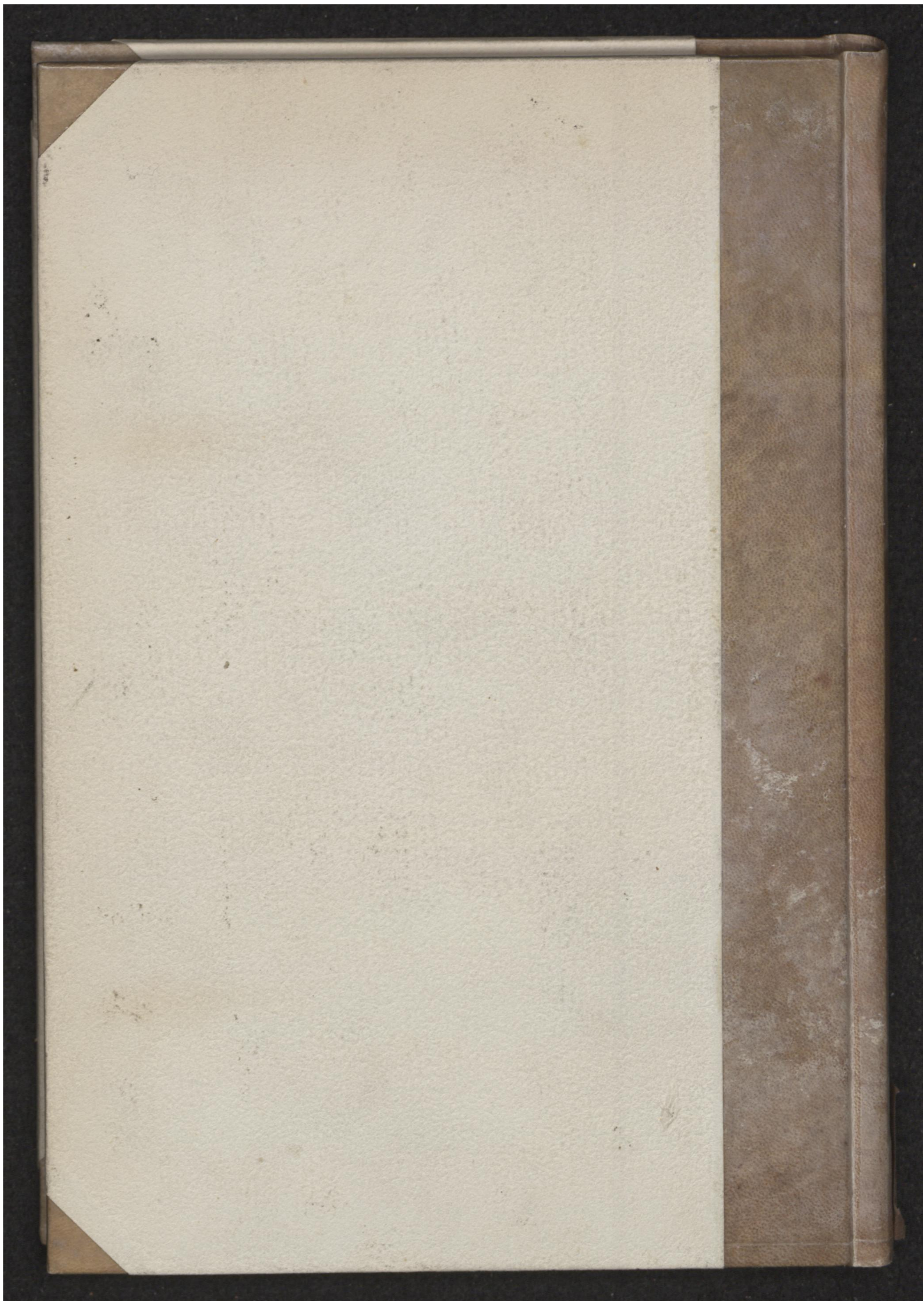
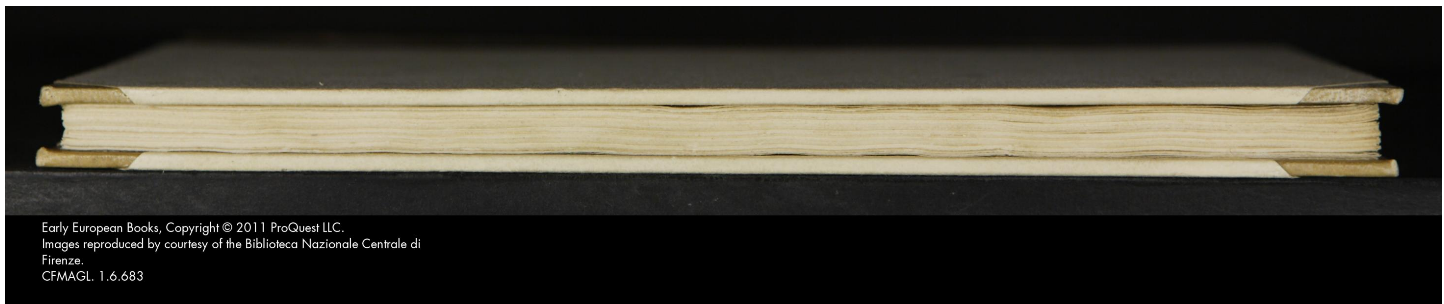

1
6
683

VITA SFORTIAE CLARISS. DV-
CIS A PAVLO IOVIO CON-
SCIPTA, AD GVIDONEM
ASCANIVM SFORT. A
SANCTA FLORA CAR
DIN. AERARIIQVE
PRAEFECTVM.

Rmo Rhauennati

ROMAE M. D. XXXIX.

1

VITA SFORTIAE CLARISS. DVCIS A PAVLO IOVIO CONSCRIPTA, AD GVIDONEM ASCANIVM SFORT. A SANCTA FLORA CARDIN. AERARIIQVE PRAEFECTVM.

q

Vum honorem Senatoriæ dignitatis, quem tibi planè adoleſcenti maternus auus PAVLVS Tertius Pont. Max. inſigni iudicio, ſed maturius fortaſſe, quam speraras, mandauit: cum uirtutis indole, tum claritate familiæ, adeò egregie ſuſtentes, ut maiore fortuna dignus eſſe uideare: Pergratum omnino futurum exiſtimaui; ſi tibi ardenti animo uirtutem complectenti, nouæ faces adderentur, ductæ ſcilicet à maiorum tuorum exemplis, SFORTIAEq; præſertim abaui tui; qui ſumma cum laude amplisſimis rebus geſtis familiæ ueſtræ immortale cognomen dedit. Eius enim uiri bello memorabilis dicta, factáque ſolerti indagatione ex uarijs, ineptisq; ſæpe rerum ſcriptoribus excerpta in Enchiridion deſcripſi, ut ad imaginem tanto frontis honore conspicuam, quam domi pictam aſſidue contemplaris, excelſi quoque animi ſimilitudo ad ueram effigiem ſtilo expreſſa, non indecenter accederet. Itaq; enitere GVI-

8

DO Ascani, uirtutéque plurimum, & literarum studio contende, ut paterni, materniq; generis famam & æques, & superes. Nec id tibi omnino difficile uideatur. Pulchrum enim erit, & ualde decorum, satrato uiro inter tanta maiorum lumina pietatis, & literarum fulgore procul ab inuidia refulsisse. Vale.

INDEX

5

FINIS.

·MAGNVS·SFORTIA·

DE NATIVITATE EIVS. Cap. I.

NATVS est SFORTIA Cotignolæ, antiquo Togatæ Galliæ oppido, iuxta uiam Flaminiam, agri Fauentini, patre Ioanne, ex Attendula familia honesta potius, quàm nobili, sed maxime opulēta, & quæ numerosa, & militari iuuentute floreret: Mater ei fuit Elisa, uirilis animi mulier, ex Petracina factiosa gente: Ea erat feruidis admodum, asperisq; moribus, sed pudicitia, & fœcunditate mirabili: Peperit enim alterum & uiginti liberos, quos ueluti ad arma natos ita educauit, ut facile comptiora indumenta, exquisitasq; epulas, & mollia strata contemnerent: uerterentur autem robusto quodam corporis, atq; animi uigore, ad tuendum familiæ decus, & id sæpius armis, quando grauissimas simultates cum Pasolinis æque potentibus exercerent: Quum Martinus Pasolinus eius familiæ Princeps puellam nobilem Barthololo SFORTIAE fratri ex cheirographo desponsatam, q in eius dotem perampla hæreditas ueniret, arroganter intercepisset. Ob id sæpius iusta propè acie dimicatum est, magnæq; cædes æditæ, in queis Bartholus uulneratus est, & Martini filius, itemq; duo propinqui eius ceciderunt. Sed res eum habuit euentum, ut Martinus orbatus filio, expoliatusq; omnibus amicis, atq; fortunis oppido pelleretur. Per id tempus uidere erat in Attendula domo conclauia, atq; cubicula, non aulæis, sed scutis, atq;

thoracibus exornata, atque item lectos, ingenti amplitudine, sine lodicibus, in queis loricatæ affinium cohortes promiscue cubitarent: adeóque uigilantes, & intenti omnes erant, ut nullo cum honore mensarum, sed plerunque stantes, & sine ullo ordine cibum caperent, quem exiguo sumptu, & nulla arte Agasones, uel armigeri pueri tumultuarie parauissent.

De fama natalium. Cap. II.

n ON DEFVERE, qui dicerent, sed in gratiam Braccianæ factionis, ut Sfortianis demum Principibus nouitas generis obiectaretur: Sfortiam paterno in agro ita operis præfuisse, ut & sua manu faciundo operi uomeres, & ligones strenue tractaret: quod uel ob id inuidiose confictum uidetur, quoniam tredecim annorum puer in Boldrini castra concesserit, neque inde redierit, nisi equestris ordinis miles. Sed iucundo prorsus mendacio fabulæ fidem fecit perennis fama, quæ manauit ad posteros. Ferunt enim, quum agrum foderet, duro labore fatigatum, ab ea indignitate operis suspexisse in cœlum, & de tota uitæ fortuna uota suscepisse, ea sorte precatum Deos, ut uoto bene uerterent: euibrasséque protinus ligonem in præaltam quercum, ut credi par est, antiquitus Marti consecratam, eo animi decreto, ut si decideret, eum æquissime ad perpetuum laborem esset resumpturus, at si ramis hæsisset castra continuò sequeretur. Verum Marti ligonem fortuna appendit, ut fatis uiam aperiret. Gloriaba-

tur hac fabula Franciscus pronepos, quòd uel ob id, familiæ nomen nequaquam antiquæ nobilitatis, sed spectatæ uirtutis auspicio niteretur: adeo, ut quum mihi humaniter arcem ab excellenti munitione, structuraque toto terrarum orbe longè clarissimam, armamentarijs patefactis, ostendi iussisset, conuersus læto ore: & hanc, inquit, PAVLE Ioui, quam miraris, & hoc imperium, quo potimur, ab illo ligone habemus, quum felici nostra sorte in arborem à Proauo contortus, fatalíq; ramusculo suspensus minime decidisset. Vnde & illud Pontani in defunctos intemperanter genuinum dentem exercentis, quum dixit: Dux ab aratro Sfortia. Quasi non in summa gloria sit, aut certe dispudeat C. Marij exemplo, ex aratore Imperatorem euasisse.

De Horoscopo, & Genitura, & nomine eius. Cap. III.

Æditus est utero matris, die Martis, quinto Calendas Iunij sub auroram, Anno à partu Virginis Millesimo trecentesimo, & sexagesimo nono; sub id ferè tempus, quo Carolus Quartus Imperator auaritia infamis Italiam reliquit: Lustrico autem die, quo rite sacro fonte ablutis nomen imponitur, puero Iacobi & Mutij nomen indiderunt: Sed aliquanto post, oblitterato primo nomine, tantummodo Mutius est appellatus: donec ab ingenij, uiriumque indomito quodam uigore SFORTIAE cognomen tulit. Mutij uero nomen, & hodie quoque in nepote Ludouici Sfortiæ Principis repetitum uidemus:

quem Paulus eius filius, sed ex damnato coitu susceptus è tanta sobole unicum, atque legitimum reliquit.

De diuinatione Astrologorum. Cap. IIII.

IN genitura eius Mathematici praecellentem syderum posituram, & sedes, aspectusque mirabiles conspicati, ei magnum imperium, immortalem gloriam, felicemque sobolem praedixerunt: idque demum subiunxere, eum nequaquam exacta aetate, & morte quidem repentina periturum.

De educatione, & rudimento eius. Cap. V.

AB ea, ut diximus, domestica educatione uulnerum & periculorum contemptor factus, quum tredecim annos natus, miram indolem ad militiam afferret, clam arrepto domi equo, & inuito quidem patre, euolauit ad Boldrini Panicaliae castra, qui Pontificiae militiae sceptra tenebat: Eo nemo Ducum felicior fuit: Nam dum uiueret, acie semper uictor, etiam post mortem saepius uictorijs, triumphisque militum suorum interfuit. Ii siquidem Ducis sui cadauer exsiccatum, conditumque aromatibus in feretro circunferebant: quum neminem, qui succederet, militari imperio dignum putarent. Tendebatur ei Praetorium non secus ac uiuo, & circumpositis uexillis, belli tessera petebatur, ita, ut mortui consilijs quadam sorte exceptis ad res gerendas feliciter uterentur. Adhaesit primum Spo-

letano equiti cui ab iracundia Scoruccio cognomen fuit. Apud hunc quatuor annos permansit, adeò pertinaci corporis, ac animi contentione semper usus, ut ex armigero puero ferocium equorum domitor, & mox lateronis nomine strenuus miles cuncta officij munia Scoruccio charus adimpleret.

De prima militia eius. Cap. VI.

Posito apud Boldrinum tyrocinio, domum rediјt, intestino reuocatus bello. Sed ibi demum pace parta, militiam repetiuit, oppignerato fundo, ut armis & equis instructior domo emitteretur, propinquis, uno patre excepto, sumptum improbantibus: ad quos iuuenis conuersus: desinite, inquit, mussare: Militari enim quæstu aut cuncta rependam, aut idem mea hæreditas, si ita erit in fatis, ut acie occisus cadam, cumulate persoluet. Itaque primo cataphractus eques (Hi eo tempore quaternos equos trahebant) & nõ multò post turmæ, & demum alæ præfectus sub Alberico, Brolia, & Aucuto secunda fama militauit, adeò, ut uberiore semper stipendio, & maiore præfectura dignus haberetur.

De altitudine animi, & cupiditate gloriæ. Cap. VII.

Excitabatur die noctúque ad magnorum Ducum nomen, qui tum bellica uirtute prouecti ad ingentes opes, ac imperia peruenerat: adeò, ut in corona, quum aliquid bello præclare gestum

nuntiaretur, commoto ueluti animo suspiraret: utpotè qui honesta æmulatione inductus, felicitati eorum haud mediocriter inuideret.

De Ioanne Aucuto Britanno Duce. Cap. VIII.

e Rat ante alios in oculis Ioannes Aucutus uir Britannus, qui ab extremis Occani finibus, traducta in Italiam Anglorum manu, clarus euaserat: quum rebellantem à Gregorio Pontifice Togatam Galliam, expugnatis aliquot urbibus, pacauisset, tulissetq; in præmium nauatæ operæ quinque oppida, & in his Cotignolam ipsius patriam: adeóque mox inclaruisset, ut Bernaboui Vicecomiti Italiæ Principum longè potentissimo gener adsci sceretur, & eum Florentini demum ingentis exercitus Ducem crearent. Vnde illi, uti de Republica bene merito, imaginem colosseam equestrem supra sepulchrum in templo maximo posuerunt.

De Brolia, Biordo, & Alberico, magnis Ducibus. Cap. IX.

m Ilitari etiam uirtuti apprimè nixus Brolia uir Allobrox Asisiatum in Vmbris tyrannus euaserat: quum Florentinorum, & Romani Pontificis Dux fuisset, Biordo quoque, qui in Gallia aduersus Britannos, magna mercede, & multo maiori cum laude militarat, apud Perusinos Principatum fuerat consecutus. Sed unus præ cæteris Albericus Balbianus illustri

fulgore gloriæ clarissimus, & ipsum, & Attendulos omnes ad obeundam militiam accendebat. Hic enim unus, quòd externæ gentes mercenarijs armis Italiam quaterent, multæq; passim immani rabie baccharentur, indignitate permotus Italorum animos, qui tum per socordiam, amissamque libertatem uetere belli gloria decidissent, in spem recuperandi nominis erexerat. Fuere sub eius imperio ingentes alæ cataphractorum equitum, qui auspicijs diui Georgij militantes, sacramento adacti, nunquam se terga daturos externo hosti coniurarant. Ab his demum non uno in loco Britones profligati, cæsi Galli, pulsi deuictiq; Germani, Hispani fusi, Allobroges, Angliq; deleti, apud Italos non omnino extinctum antiquæ uirtutis decus iusta confessione docuerunt.

De Alberico Cataphractorum equitum inuentore. Cap. X.

hIc est ille Albericus, qui equitem cataphractum ea specie, quam uidemus, formauit, & instituit, adinuento hoc conclusæ, duplicisq; galeæ genere, quo nunc maxime utimur, & Gothico nomine, Helmettum uocitamus: Imposuit & tegumenta equis, quæ Bardæ uocantur, recocto è corio, ut Clibanarios equites à Persis ad Gothos, priusquam ad Italos, reiectis loricis, adductos imitaretur. His enim nihil ualidius, si tormenta ænea ad exitium humani generis, corruptelamque ueræ militiæ reperta consensu publico tollerentur. Quando iam egregiæ uirtutis decus nequaquam ad fortem, spectatamque du-

ris in prælijs dextram, & inuictum corporis, ac animi robur, sed ad fortuitos uolantium pilarum ictus, cæca semper sorte & in his temeraria sæpe fortuna reuocetur.

De cognomento ex re quæsito. Cap. XI.

QVum in Alberici castris esset ferè imberbis, animóque ferox, & manu promptus, sæpe turbas iurgiáque misceret, nec quenquam ante se pugnam capessere pateretur: in eo peracutus Imperator animi, atque oris habitum notauit, prædixit que, eum, nisi immature caderet, & paululum feruidi ingenij impetum prudentia temperaret, absoluti Ducis nomen habiturum. Nec multo post suborta altercatione inter commilitones in partienda præda immortale cognomen adeptus est: quum eam minus æqualiter diuidi immodice quereretur. Siquidem tota lite ad Ducis arbitrium delata, iudicatáque ad Albericum subirato & minaci uultu conuersus: Mihi, inquit Imperator, hoc tuo iudicio rata pars prædæ periniquè surripitur, ita, ut in posterum similem iniuriam æquo animo non sim laturus. Ad ea Albericus renidenti, & contracto ore respondit: An & mihi quoque uti alijs soles, adolescens uim afferre uoles? Desume ergo tibi SFORTIAE nomen; atque ita abolito Mutij nomine, ut ab omnibus uocaretur, edixit: quæ uox Latine exprimit uiolentum.

De primis Commilitonibus eius. Cap. XII.

Eduxit

Duxit autem patria peregregiæ iuuentutis manum, adauctam mox concursu insignium equitum, quum bellicosissimus quisque spe laudis, & lucri cupiditate ad eum deferretur. In his fuere ex numero propinquorum Bartholus, & Franciscus germani fratres: Sed in Francisco mira indoles efflorebat, cui ab insita ingenio eius audacia Boccalæto cognomen fuit: Præterea Bosius, Laurentius, Michaletus, & demum Foschinus Attenduli cum Sancto parente Petracinio auunculi filio, & alijs plerisque, qui è finitimis urbibus amicitia, & partium necessitudine coniuncti, crescentis in eo nominis famam uehementer obseruabant. Hos omnes ferè in historijs celebres uidemus. Verum illustris admodum euasit Michaletus, qui accumulatis ab humili gradu bellicis honoribus, Venetorum demum Imperator effectus, ad exactæ ætatis terminos peruenit.

De Præfectis ab se dilectis à promptitudine uirium. Cap. XIII.

Turmarum, cohortiumque Præfectis eos maximè adamauit, fraternóque amicitiæ iure sibi obstrinxit, qui manu præcipue ualerent. Diuisa enim inter Ducem, & militem esse militiæ munera dictitabat, ut uictoria pararetur: quum in illo ante omnia rationem, atque prudentiam, in his autem expeditam uim, peracrem impetum, & indomitum robur omnino requireret. Propterea eos maximè deuitare, damnaréque erat

solitus, qui in coronis sollicite nimis, atque subtiliter de belli ratione, exitúque rerum disserendo, quid statuendum, quid ue tentandum foret, Imperatori consulere, atque præscribere uiderentur. Cæterum ipsi perlibenter aspera quæque, & periculosa munia detrectarent: solóque, & inani sapientiæ nomine contenti fortibus uiris ueræ laudis materiam relinquerent: qui imperantibus alacriter parere, uehementérq; pugnare, nec uulnera, & mortem timere didicissent. Ex hoc ordine primores ardentissime dilexit, Martinum Fauentinum, qui aliquot post annos à Pandulpho Malatesta Ariminensium Tyranno necatus est: quum inhiaret eius pecuniæ, & crescenti insontis uiri gloriæ uir crudelis inuideret: Præterea Eustorgium Vicecomitem, Ludouicum Columnam, Thomam à Typherno, & Scorpionem, atque Tarantulam à luco Flaminiæ, Zenonemque, item Cribellum, & Parinum Derthonensem, & Gentilem Montaranum, Angelumque Lauellum, cui ob hæsitantiam linguæ, tumultumq; oris Tartaliæ cognomen fuit.

De amicitia cum Braccio inita. Cap. XIIII.

CVm uno autem Braccio Montonensi, ætate, fortuna, uirtuteque fermè æquali, arctissima familiaritate coniunctus, adeò fraterne, & liberaliter amicitiam excoluit, ut aliquot annis inter se duo longè omnium in Italia maximi futuri Duces, consilia, arma, equos, pecuniam, & tabernacula in communem

usum conferrent, ijsdem'que uexillis, & laciniarum coloribus uterentur. Militaria enim sagula singulis equitibus ab humero dextro in obliquum femur, coccineo colore; e contraria uero parte, per transuersum albo, & cœlesti alternatim undulato distinguebantur. Verum ut aliquod ex propinquo discrimen foret, peracutos Sfortia fluctus, obtusiores uero Braccius eleganter expresserant. Quorum insignium argumentis, atque coloribus hodie quoque utriusque factionis studiosos uti uidemus: quum centum quinquaginta & quatuor anni numerentur, ex quo ea ipsi authores, & Principes gestare cœperint.

De causis amicitiæ cum Braccio abruptæ. Cap. XV.

SEd eam demum amicitiam iampridem obtrectatione gloriæ, & uirtutis æmulatione comminutam Sfortia grauissimis offensus iniurijs, post XXX. annos, adaperto tandem animo, & libero ore penitus abrupit: quum ipso Sfortia ad Beneuentum in carcerem coniecto, Braccius nihil amici calamitate permotus, uiolata repente amicitia, ea oppida, quæ sunt in Thuscis inter Cassiam uiam & Aureliam, Sfortianæ ditionis, Tartaliæ inuadenda, occupandáque tribuisset: id quod eò infestius à Braccio factum fuisse uidebatur, quoniam ab initio ipsius fidei commendata fuerant, & subinde Tartalia grauiorem iniuriam occupatis oppidis addiderat: quum Sfortianas turmas in hybernis oppressisset, fortissimo quoque

Decurionum, & equitum in uinculis retento. Braccius enim in Vmbria felici rerum successu elatus, uasta cupiditate animum intenderat, ut urbis Romæ imperio poteretur. Tribus siquidem ea tempestate Pontificibus, immani Cardinalium ambitione, atque superbia creatis, christiana religio lacerabatur: Roma que terrarum quondam Domina, fame, pestilentia, ac incendijs deformata, obsessa latronibus, ac orbata Pontifice, factiosorum libidini seruiebat. Ad id audendum, patrandumque facinus, idoneus, & opportunus erat Tartalia: quum sub signis eius mille equites, & bis totidem pedites militarent. Fœdere itaque icto, ut mutuis auxilijs, atque opibus fines proferrent, & sese aduersus uim hostium tuerentur, Tartalia facile cuncta usque ad Senensium fines in potestatem redegit, præter Aquenses, & Porsenianos, qui Sfortianorum præsidio tenebantur. Braccius uero positis ad Anienem castris, fusisq; tumultuario prælio Romanorum copijs urbe potitus est. Per eos quoque dies Braccius Michaletum, qui, capto Sfortia, ad eum amicitiæ iure cum trecentis equitibus confugerat, omni pudore dissoluto missum fecit, nec persoluto quidem stipendio. Quam demum contumeliam indignatus Braccio Picininus, magno, nobiliq; animo resarciuit, quum ex domestico abaco argentum omne, ut æs alienum cum milite dissolueretur, ad Michaletum detulisset. Per hunc modum inter se diducti, accensiq; odio Sfortia, & Braccius Italicæ militiæ principes effecti, magnosq; exercitus ductantes, de nomine, sectas condiderunt. Qui-

bus demum liberarum ciuitatum, Regum, atque Pontificum opes uehementer attritæ, conuulsæq; sunt: quum ueluti ex condicto, pudenda eius seculi conditione, ad alenda bella sæpe altercantes, & semper aduersi, modo his, modo illis, mercenaria arma inferrent, aut sustinerent.

De causa inimicitiarum cum Tartalia. Cap. XVI.

GRaui etiam de causa multis ante annis cum Tartalia amicitiam diremerat: quum ad Casalecium, malignitate, aut metu deserente locum Tartalia, se ab hostium cuneis ex obliquo irrumpentibus, cum turma protritum, & captum quereretur. Ea res, uti multorum oculis liquidissime spectata, euulgatáque utrinque in castris, dilui non potuit: Ob id in Tartaliæ pectus alte, tacitéque descenderat, adeò, ut occultum uigeret odium: & eò quidem lætalius, quòd illa eadem familiaritatis imago officijs quibusdam, & alloquijs sustentabatur.

De prima equitum Præfectura. Cap. XVII.

SVo primum ductu apud Broliam uiginti quinque equitibus præfuit: qui numerus equitum eo tempore Turmam implebat. Apud Albertum autem Ferrariæ Principem iustæ alæ uexillum sustulit, coniuncto sibi Laurentio: In ea fuere equites ducenti. At confecto ibi bello reuersus ad Broliam haud multum ibi permansit, accitus à Raspantibus, qui tum

Perusiæ popularem statum induxerant: Oppugnabat eorum libertatem Ioannes Galeacius Vicecomes: Illi ex aduerso, contractis auxilijs, uno maximè Sfortia Duce, scipsos acerrime tuebantur. Sed ciuitas uiribus impar opulentissimo hosti tandem cessit. Eo bello Sfortia uigilantis, intrepidi, maximéque pugnacis Ducis famam consecutus, utrinque uirtutis & fidei præmium tulit. Donatus enim est publice ad ornamentum abaci, cælato argento, & ab hostium Duce, duplicato stipendio, Ioannis Galeacij militiæ adscriptus. Inijt tum arctiorem amicitiam, societatémque cum Parino certa lege communicatis turmis, ut æquali auspicio regerentur. Sed profecti ad Insubres, quum non uno in loco æquali sorte, sed dispari cum laude militassent, obscuriusq; in dies fieret Parini nomen, Sfortia scilicet fortibus factis duorum famam uendicante, liuore, atque perfidia Parini exauthoratus, dimissusq; est: Quum falso accusaretur apud suspicacem Principem tanquam occultus, & capitalis Gibellinarum partium hostis, & genere Guelfus: cui factioni se maximè aduersum Galeacius, quod ita sibi conduceret, factis & dictis profiteretur. Eo modo proditus, sed cum multo uerborum honore à Galeacio dimissus ad Florentinos se contulit, qui tum Gallorum Reges, & Germanos Cæsares aduersus Galeacium concitarant.

De insignibus gentilitiis à Roberto Cæsare dono acceptis. Cap. XVIII.

SVb id tempus SFORTIAM iam pridem eximiæ uirtutis opinione percelebrem, Robertus Cæsar Augustus Romanorum Imperator illustrem fecit. Descenderat is in Italiam Florentinorum pecunijs euocatus ad bellum, ut Galeacius Mediolano pelleretur. Sed demum duobus tumultuarijs prælijs ad Brixiam pulsus, repressusq;, quum Patauium reparandis copijs diuertisset, obuiam honoris, & præsidij causa Sfortiam habuit, qui tum statiuis in castris ad Montagnanam Patauino Principi Venetorum oppresso armis opem tulerat, præpositus Florentinorum auxilijs, quæ socio, amicóque Principi iure fœderis mittebantur. Excepit Cæsarem perornato, compositóque more militiæ, toto equitatu, circunductis, & in duplices alas digestis ordinibus, ita, ut Cæsar ea specie cataphractorum equitum, qui cristati, bardatiq; omnes procurrerant, mirum in modum oblectaretur, erigeretq; animum, renouando bello, si iis maxime copijs, & Sfortia Duce iuuaretur. Commouit & in admirationem Robertum simul, Proceresq; Germanos Sfortiæ equus tanta arte concitatus, circumactusq; in gyros, rursusq; tum plenis, tum suspensis saltibus reflexus, ut sessore Sfortia nemo peritior, aut habilior reperiri posse uideretur. Qua una arte Germani grauiores, segnioresq; habentes equos, dudum ad Brixiam se uictos fuisse memorabant. Visebatur in Sfortiæ uexillis Citonium pomum, uetus Attendulæ gentis insigne, ductum scilicet ab Oppidi nomine, uti Principem

familiam decuit. Ad id aspiciens Cæsar, & ad Sfortiam se conuertens: Dignum, inquit, uirtute tua Leonem dabo, qui Citonium læua sustineat, & minaci dextra tueatur, ne quis attractet, atque corripiat. Atque ita tabulis lata membrana confectis, Leonem fuluum erecta ceruice, alteri pedi innixum, dono dedit: concessitq;, ut Attenduli omnes eo argumento uterentur, essentq; in clientela Baioariæ Principum, quorum esset à prisca origine gentilitium insigne. Nam Robertus ipse, Norici Regulus, è Baioaria familia suffragijs Germaniæ Procerum de more ad imperium accesserat.

De honoratiore militia eius. Cap. XIX.

Egressus in Hetruriam Florentinis aliquot annos militauit: Bononiensi primum bello, quo uel ab aduerso pugnæ euentu, quum in hostium potestatem uenisset, & fama clarior, & stipendio auctior euasit. Pisano autem bello id magni Ducis specimen dedit, ut Nerij Caponij manu, de Angelo Pergulano hostium Duce profligato, lauream acciperet, atq; item liliatum uexillum, decretóque demum publico annua pecunia donatiui nomine donaretur. Sed Pisanis in seruitutem redactis, quum Florentini quiete, atque otio fruerentur, ad Nicolaum Atestinum Ferrariæ Principem contendit: Is tum ab Othone Tertio Parmensium Tyranno acerrime premebatur. Galeacio enim Vicecomite morte sublato, Duces, dilacerato eius imperio, singuli singulas urbes occuparant. Parma Regiumq;

ma, Regiumque Lepidi cum multis oppidis Othoni cessere. Is ueteranis instructus copijs, in queis supra quatuor equitum milia fuerant, Mutinæ, atque Ferrariæ imminebat: populabaturque effuse agrum, & cuncta bellico terrore complebat. Cæterum superuentu Sfortiæ, eius impetus fortiter est repressus, bis conserta pugna, semel pro Mutinæ portis, quum Sfortia in eum ad suburbana usque tecta insolentissime prouectum duabus portis feliciter erupisset, ac iterum non longè à Roberia, ubi Othoniani loco pulsi, pontéque deiecti, multis suorum amissis terga uerterunt. Nec multo post, ad Regiolum ancipiti euentu ex itinere dimicatum: quum Sfortianos à Guastalla maioris pecoris agentes prædam Otho ferociter adortus ancipiti periculo conflixisset. Suffoso enim equo circunuentum, & captum, tanta ui ueterani equites, ut opem ferrent, signa intulerunt, ut erepto Duce ipso ex Sfortianis ad triginta equites cum Michaleto caperentur. Hos Otho contra morem militiæ compedibus oneratos, duro in carcere quatuor menses detinuit: adeóque inhumaniter cruciauit, ut media hyeme nudos gelida aqua perfunderet. Sed perrupto demum carcere feliciter effugerunt, ut eam iniuriam Othonis cæde uindicarent.

De cæde Othonis Tertii. Cap. XX.

Otho, ubi conatibus suis sustinente, urgentéque Sfortia, acerrime resisti uidet, pacem, ut falleret, se appetere simulauit, sperans

Nicolaum, prægrauante stipendio, Sfortianas copias esse dimissurum, ut demum ex occasione incautum, exutumque armis repentinus inuaderet. Postulabat igitur Otho, ut Nicolaus in colloquium deuenire minimè grauaretur, ut coràm de pace liquidissime agi posset. Id bis abnuerat Nicolaus ab insidioso, astutoque homine dolum ueritus. Sed tandem assensit, ut eius perfidiam præoccuparet, Res eo modo cōposita est, ut ambo inermes, binis stipati equitibus, pariq́ spacio à suorum agminibus prouecti ad primum à Roberia lapidem militari in uia conuenirent. Aderant Othoni Guido Taurellus, & Antonaccius Aquilanus clari Duces: Nicolaum uero Sfortia, & Michaletus medium tenebant. Cæterum uix dum cœptis sermonibus, Sfortia prealto, & feroci equo in Othonem repente concitato eum per loricam, quam lacinia tectam frustra induerat, sub costis gladio transfodit, prostratum confecit Michaletus: Taurellus & Aquilanus, quum signo dato undique ex insidijs procurreretur, capti; comitatus uero eorum in fugam præceps, magna ex parte armis, & equis exutus est. Extemploque Sfortia promotis castris Parmam contendit: receptusq́ à ciuibus, qui liberatori, & tyrannicidæ insigni studio fauendum existimabant, Othonis filium in arce obsedit: Is erat Nicolaus cognomento Guerrerius, quæ uox bellicosum sonat. Ea dedita, pari demum euentu, & Regium, & sancti Donini oppidum, cum Triginta amplius castellis in ditionem Atestini deuenerunt: ita, ut fortuna puncto tem-

poris Othonis imperio pariter, ac uitæ finem attulerit. His rebus biennio confectis, Sfortia quum à Nicolao discederet, Monticulo Parmensis agri oppido donatus est; atq; item uexillo, in quo Adamas Turbinatus aureo inclusus annulo depictus erat: quo insigni postea, & ipsum, & posteros eius perpetuò usos fuisse conspicimus.

De diuersitate famæ ex Othonis cæde. Cap. XXI.

f Vere ea tempestate, qui clarissimi facti nomen accumulata cum laude celebrarent. Porrò alij contrà interpretarentur: utpotè qui sacrosanctam colloquij fidem singulari perfidia uiolatam, iusq; gentium fœdo in posteros exemplo temeratum, atque sublatum dictitarent: Adeò, ut Sfortiæ, militari iudicio, magna quidem inuidia, sed Nicolao multò maxima conflaretur. Quamobrem Sfortia, ubi se acrius perstringi didicit, publicè in loco, ita, ut à multis insignibus uiris exaudiretur, in hunc modum est prolocutus: Desinant, inquit, ex occulto uerbis criminari, quicquid de Othone transactum est: Quandoquidem ego eum iure cæsum, siquis improbet, singulari certamine sim ostensurus. An non ego etiam ingratus, & nequaquam existimari potuerim, si principi, qui me ipsum, copiasq; meas alit, parere, operamq; præstare recusassem: in eo præsertim homine tollendo, qui perfidia, & sæua tyrannide infamis, contra fas, & æquum, sceleratis armis aliena appetebat: quum & ego quoque immani lacessitus iniu-

ria eum priuato nomine, & iure quidem optimo, uel ad aram fuerim occisurus.

Quibus Principibus operam nauarit. Cap. XXII.

Quatuor demum Pontificibus Maximis, & totidē Regibus, aut Dux summus, aut æquali cum imperio operā nauauit: Gregorio XII. primū, ac Alexandro V. quum Ludouicū II. Andegauensem, in paternum regnum reduceret: ac demum Ioanni XXIII. A quo insigni liberalitate, ut merita stipendia soluerentur, Cotignolam patriam dono accepit. Quo munere nihil uberius, aut omnino iucundius in toto uitæ cursu sibi euenisse fatebatur, quòd honestissimo dominatu parto, ciuium suorum Princeps esset effectus. Asseruit demum in libertatem Romanos, Braccio urbe depulso, Legatumq́ue Vselanum in arce diu obsessum dignitati restituit, Stephanuccio Cardinale in carcerem coniecto, qui ordinis, & patriæ dignitatis oblitus, auersusq́ꝫ Pontifici, Bracciꝭ partes sequebatur. Martinus enim in Concilio apud Constantiam, Ioanne in ordinem Senatorium redacto, omnium suffragijs Pontifex renuntiatus in Italiam uenerat. Nec multò post, Sfortia, uti decuit Pontificiæ dignitatis assertorem, urbe Roma Iordano Columnæ tradita (is à fratre Pontifice præmissus fuerat) sacrosanctæ militiæ Vexillifer creatus est: ut eo honore, qui in Italia supremus habetur, supra cæteros duces emineret.

À Ludouico Secundo insignem tantum beneuolentiam, gratiámque promeruit, quum ille Ladislao ad Fregellas memorabili acie superato, uictoria uti nesciuisset, interrupto scilicet secundarum rerum cursu, pessimis Pauli Vrsini artibus. Transiuit demum magnis, frequentibúsq; iniurijs, ab eodem Paulo urbe extrusus, ad Ladislaum. Ab hoc Rege, qui totius Italiæ imperium ingenti animo affectabat, quatuor oppidis in Samnio donatus est: quum & antea Franciscum filium urbis Tricarici Comitem fecisset: qui tredecim annorum puer, ut paternæ fidei obses foret, è Ferraria Neapolim aduenerat. Ladislao autem immatura morte surrepto, sorori eius Ioannæ Reginæ adhæsit: iactatúsq; est uario euentu, magnis fortunæ fluctibus: quum modo insigni gratia floreret, modo graui pressus inuidia mergeretur. Incredibile quidem dictu est, quantos æstus receperit Reginæ animus, quum insanis amoribus perditissime deseruiret. Nam Alopo, Vrbanus Aurilia, atque eo prætextu legationis in Germaniam ablegato Caracciolus successerant. His admiscebatur Sfortia, procacibus Reginæ oculis ad amorem pellectus: Eò cæteris grauior riualis, quòd omnes simul ingentis animi uirtute, copiarúmque inuictis opibus anteiret. Inter tantos rerum motus, quibus modo aduersa, modo secunda, & semper instabilis fortuna Sfortiam exercuit, obuenere ei, largiente Regina, Beneuentum, Manfredonia, Baro-

lum, itemque Tranium urbes, & supra XX. Oppida, partim in Apulis, & Samnio, partim in Brutijs, atque Lucanis. Sed diductus demum à Regina, quum Sirgiani dolis, ac insidijs peteretur, Ludouico Tertio Secundi filio se coniunxit, ita iubente Martino Pontifice, qui Ioannam Regiæ maiestatis nomen perpetuis stupris dedecorantem, regno exturbandam susceperat. Sed amantium iræ, bella, suspiciones eum rebus exitum dederunt, ut Sfortia rursus in gratiam, pristinumque militiæ honorem reciperetur. Quo etiam tempore cum Braccio ueterem amicitiam repetiuit, quam duo longè clarissimi Duces, manentibus inducijs, in colloquium Saccomania in sylua deuenissent. Desciuit demum ab adoptante matre Regina ingratus filius, Rex Alfonsus: adeò, ut capto Caracciolo in arce Capuana Reginam oppugnaret. Qua indignitate permotus Sfortia, obsessæ celeriter opem tulit: memorabiliq; pugna, Rege profligato, Catalanos in arcem nouam compulit: neque postea unquam ab officio, amicitiaque discessum.

Quoties prospere, infeliciterq; pugnarit. Cap. XXIIII.

Epties iusta acie feliciter pugnauit, ter tantum alteram fortunam expertus, & ea quidem conditione, ut aduersis aliquantò clarior, quàm secundis haberetur. Nemo enim eo constantius hostilem impetum ferre, pertinacius resistere, nobilius pedem referre, & denique fortius Ducis simul, ac militis of-

ficia implere didicerat: utpotè qui nunquam propinquo, & ferienti hosti terga ostenderet: nunquam nisi omnium postremus, & ora ferociter obuertens, & acriter repugnans, se reciperet.

De Angelo Pergulano profligato. Cap. XXV.

PIsanis graui bello, & prædura obsidione fermè oppressis, quum Angelus Pergulanus, incomparabili uictoria de Heluetijs parta, admodum clarus, qui opem ferret, Aurelia uia, per Senensium oram aduentare nuntiaretur, unus Sfortia obuiam eundi, reprimendiq; hostis munus alacriter suscepit: Quamquam Bertoldus Vrsinus ad quem belli summa respiciebat, ne ancipiti prælio pugnandum foret, remoturus à muris castra id consilium damnaret, & minus ab ipso quoque Tartalia probaretur. Concedente igitur Nerio Caponio legato, qui promptum in eo animi uigorem admirabatur, magnis, ac inusitatis die, noctúque, confectis itineribus, sylvisq; etiam, ac impeditis fluminibus, magno labore superatis, improuisus ad hostes contendit. Quo repentino incursu, cum signa è sylvis educerentur, tantum terrorem imparatis intulit, ut Pergulanus bis frustra composito agmine, bis pugna strenue instaurata, fusus, fugatusq; sit, signis, ac impedimentis omnibus amissis, & uix quarta parte equitum ex uehementi cursu seruata. Ad eam quoque uictoriam memorabile facinus adiunxit, quum detracta hostibus saga, equites suos

induere, prælatisq; Pergulani uexillis ad proximi oppidi portam procedere felici dolo præcepisset. Id erat Castellionum ab Aprili piscoso lacu Piscarium appellatum, in ora maris saxeo tumulo impositum. Nec mora, oppidani eo errore decepti, hostes pro socijs gratulanter excepere. Atq; ita irrumpente occupatam à primis portam toto exercitu, oppidum captum, direptúmque est. Ob eam rem à Pergulano male gestam, desperatis rebus, Pisani Florentinis deditionem fecerunt. Sfortiæ autem, dum uita maneret, Senatus, uti de Republica benemerito, millenos quot annis aureos liliatos donatiui nomine decreuit.

De Ladislao Rege ad Lyrim superato. Cap. XXVI.

e O Bello, quo Ludouicus Secundus Andegauensis, adiuuante Gregorio Pontifice, ipso Sfortia, ac item Paulo Vrsino Ducibus, in Apuliæ regnum reducebatur, mirum in modum, cum prudentiæ militaris, tum inusitatæ uirtutis laude, nominis famam adauxit. Ladislao enim Rege, ut fines tueretur, ex Cassinatibus campis alacriter prouecto, quum ob id suspenso admodum Ludouico Duces cunctarentur, Sfortia pernobili in medium prolata sententia transeundum omnino Lyrim amnem, atque è uestigio hostes inuadendos censuit: quòd cunctari, & sedere arma inferentibus, ineptum, & exitiale uideretur. Itaque Lyri supra Fregellas, uado superato, collatis signis est dimicatum: & eo quidem euentu, ut profli-

gato Rege, & prostratis eius copijs, castrisq; etiam, & signis, ac Ducibus captis, uictoria inter memorabiles pararetur. Eo die Sfortia, cuncta moderatus, instruxit aciem: & primum agmen in hostes induxit, ita, ut ferè omnium primus fortissimum quenque se sequi iubens, inclinata, adpressaq; lateri hasta, purpureis insignibus conspicuus, Nicolaum Campobasse Comitem, qui auratis armis refulgens, & prealte cristatus eminebat, ingenti ictu prosterneret, & caperet: ipséque demum, uariante fortuna, ut fit, crescentibus utrinque auxilijs, in omni ferè pugnæ loco, atque periculo, & præclarus adhortator, & bellator acerrimus conspiceretur. Vsus est ea die incomparabili equo spadice alternos pedes usque ad genua calciato, cui ab agilitate Cato nomen erat. Primam igitur uictoriæ lauream Ludouicus Sfortiæ detulit, inuidente Paulo Vrsino. Quod non multis inde annis Ladislaus, ambobus Regijs in castris ad Tudertum militantibus, præclaro testimonio confirmauit: quum præsenti Paulo, Sfortiam interrogans, dixisset: An non, & hoc oppidum expugnabis, qui ad Lyrim cum illo Cato equo tuo ubique pugnax, & uehemens, me ipsum, copiasq; meas profligasti? Quæ uerba in Pauli animum iam antea cæco liuore corruptum, profunde admodum descenderunt. Sfortiam enim uir superbus, neque superiorem sibi, neque parem existimari uolebat.

De prælio ad Aquilam feliciter commisso. Cap. XXVII.

q Vum Regina delitijs, amoribúsq; uacaret, & Alopus Regio planè fastu rerum potiretur, capto demum Sfortia, plerique regni Proceres ab ea defecerant. Sed ante alios Alopum, Reginamq́ue terrebat Antonaccius Regulus, uir bello clarus, qui Aquilam ualidissimam urbem occuparat. Is terror Sfortiæ saluti fuit. Custodia etenim eductus, instructo ualido exercitu, Aquilam contendit. Cum castra ad urbem proferrentur, Antonaccius uiribus, ac ingenio ferox, minimè dubitauit, quin copias omnes militares, atque item Aquilanorum iuuentutem, & ingentem armatorum agrestium manum educeret, & magna loci fiducia, & populari quadam alacritate, infestis signis, in Sfortiam deferretur. Ferunt Sfortiam temeritate, ac insolentia hostium permotum risisse paululum, monuisséque Præfectos, ut confertum, maximéque densatum cataphractorum agmen irruentibus obijcerent, nihil autem loco mouerentur, donec ipse, quid fieri uellet, tuba signum dedisset. Erat in dextra, accliuis locus, ibi cohortes locat: ad læuam, planiore in loco, leuem armaturam equestrem lunata ala sese ostentare iubet: ipse subductis è medio agmine delectis aliquot turmis, magno itineris flexu, in tergo nihil tale putantibus sese ostendit, ita, ut nouissimos hostium exeuntes porta, partim intra urbem compelleret, partim ab urbe exclusos, & ad suorum extremum agmen confugientes persequeretur. Tum uero signo tuba dato, & peditatus ab accliui loco repente in latus hostium decurrens, &

leuis armaturæ è diuerso expansis alis concitata, in medios impetum fecere: Cataphractus quoq; equitatus à fronte irruentium impetũ egregie excepit, atq; sustinuit: Ac eodem ferè puncto temporis Sfortia cæcidit terga. Quibus malis undique circunuenti Aquilani, in medio cæsi, & ad unum ferè omnes cum Ducibus, atque uexillis capti, temeritatis pœnas dederunt. Qua calamitate permoti, qui in urbe restiterant, portas uictoribus aperuere, orantes Sfortiam, ut uictos pariter, & deditos conseruaret. Nec mora, captiuos omnes una uoce liberauit: Antonacciumque in primis, & Decuriones urbis cœnæ adhibuit. Tanta re patrata, confectoque bello sine suorum uulnere hortatus est Aquilanos, ut Reginæ nomen in posterum fidelius colerent, & ad impetrandam erroris ueniam ipsius authoritate, ac officio uterentur: se libentissime intercessurum pro his, quos incolumes conseruasset, quum iure belli diripere, atque interficere posset. Id uero fortunæ fuit humanis rebus illudentis, Aquilanos paulo ante superbia elatos, ingentiq; mox fractos calamitate, & demum subito, atque insperato gaudio exultantes conspexisse. Quo Aquilanorum exemplo adducti, Iulius Cæsar Capuanus, qui Capuam occuparat, & Carolus Martianus, & Christophorus Caietanus, restitutis urbibus, ac oppidis, uelu ti desperantes, consilioque depulsi, Sfortia uade, fidemque suam Reginæ nomine præstante ad officium redierunt.

De Tartalia ad Thuscanellam deuicto. Cap. XXVIII.

Artaliam inimico ſimul, ac hoſtili animo
t perſecutus, ad Thuſcanellam improuiſa acie
profligauit, ulturus iniurias, quas ſuperiore
anno, dum in cuſtodia ſeruaretur, acceperat. Noctu enim à
diuerſa Viterbij porta, ut ſpeculatores falleret, cum expedi
tis copijs profectus, pedites caua in ualle occultauit, ut ex in
ſidijs, quum ſignum pugnæ datum foret, extemplo proſili-
rent: Turmas uero quatuor, cum Sanctoparente, obliquo iti-
nere locatas ſtatuit: ipſe cum robore equitatus intra ſyluam
conſtitit: Vti præceperat, præmiſsi leuis armaturæ equites,
prædatorum ſpecie, armenta paſcentia corripere, fugatis
agreſtibus, cœperunt. Tartalia ad clamorem excitatur, fami
liam armat, prædam abigentium tergis inhærere iubet: cre-
ſcente tumultu, oritur prælium. Auctis numero hoſtibus
Tartaliani equites ad tubæ cantum ſub ſignis porta effun-
duntur. Nec ſe continet Tartalia, quin ad ferendam opem
cum globo cataphractorum erumpat. Tum uero erupere
è ſyluis undique Sfortiani: pugnatumq́ue eſt, ac ſi alias un-
quam longè fortisſime. Sed premente Sfortia acrius, ſter-
nente q́ue ſigna, Tartaliani intra portam ſunt compulſi, ma
gno accepto detrimento, maioréque Ducis periculo, qui inue-
ctus per pontem irrumpentibus ſimul Sfortianis caſu quo
dam ſeruatus eſt: quum Hugonem Sfortianæ turmæ præfe
ctum, uehementi offenſione ab cathena pontis in foſſam de-
turbatum, reliqui impedito, atque occupato ponte ſubſequi ne
quiuiſſent. Nam Tartalia ſaucius, & multo perculſus me-

tu extemplo cataractam demitti iussit, ita, ut alienæ salutis oblitus tertiam ferè suorum partem excluderet. In his Donatus Lauellus Tartaliæ frater fuit. Captus est & in oppido Pellinus Cotignola Dux turmæ fortissimus: qui cognitum Tartaliam, magnisq; ictibus ferreæ clauæ percussum, ut caperet, fuerat insecutus. Eo prælio Franciscus Sfortiæ filius sextumdecimum natus annum, quòd antea ei pater minimè concesserat, in aduersos hostes alacriter hastam perrupit: subindéque cingulo militari, & calcaribus aureis, præclaro etiam hostium testimonio exornari promeruit.

De pugna ad Sebeti Pontem egregie depugnata. Cap. XXIX.

m Emorabili autem ea acie, qua iuxta Neapolim ad Sebeti amnis pontem pluribus horis est dimicatum, mirificæ uirtutis laudem tulit: præclaro maximè Alphonsi Regis præconio confirmatam, qui tum hostis, & spectator è trireme cuncta oculis obseruarat. Reducebat tum Sfortia Ludouicum III. Andegauensem in auita, paternáque iura Neapolitani Regni, authore Martino Pontifice: Quum Reginam seuere aliquandiu, & frustra demum castigatam armis omnino persequendam censuisset: quòd nihil famæ suæ parceret, nec ullo dedecoris metu, aut respectu Christianæ pietatis permoueretur: Vtpotè quæ iampridem contra fas, & Regium decus, amatoris Sergiani intolerandæ libidini nobilissimi regni nomen, & diuina, ac humana omnia subiecisset. Ob

id impotens sui mulier libidine simul, atque superbia exardens, Alphonsum in Corsica bellum gerente euocarat, adoptarat'que in filium, ut Hispanicis opib. uim Galli hostis propulsaret. Itaque multis ante diebus oppugnata, & ex insidijs per aquæductum, & obsoletam portam semicapta Neapoli, & Ludouicus in Sfortiana castra ad Auersam peruenit, & Alphonsi onerariæ, & rostratæ naues ad Oui arcem appulerunt. Quamobrem Sfortia, & nauandæ operæ, & ostentandæ uirtutis cupidus ad Sebetum usque castra promouit. Inde sex stadijs ad urbis portas, præmissis leuis armaturæ equitibus, non modo Reginæ stipendijs addictos, Vrsum Vrsinum, & Iacobum Candolam, & Bernardum Cartheium Duces, uerum & equites Catalanos, quos Alphonsus aduexerat, & Neapolitanos, tum maximè equitatui studentes ad prælium exiuit. Commissa est pugna paribus animis: Sed Alphonso triremes ad litus admouente, & lapideas pilas tormentis in opposita hostium latera sæpius emittente, ter repressa est Sfortiæ uirtus. Sed detersa tormenti ictu ab casside crista, eo ardore pugnam restituit, & signa intulit, ut pulsi loco hostes terga darent, & dissipato agmine cum multa equorum, ac hominum strage intra portam compellerentur. Tum uero Sfortia uictor, ut Ludouico simul, ac Alphonso designatis Regibus ardorem, studiumque suum ostentaret, in prææalta ad portam munitione Andagauensium signa præfixit, tutatus ea per semihoræ spacium ne à quoquam prius, quàm se reciperet, impune tollerentur.

Eo prælio id certe memoria dignum accidit, ut uirtutis amore Alphonsus in eum unum tormenta naualia dirigi uetaret. Sfortia uero pariter ediceret, ne currulibus tormentis in litore constitutis triremis Regia peteretur. Nam Squarcia Monopolitanus inter Sfortianos bellator acerrimus, quum suffosso equo captus, & ad Regiam triremem scapha perductus, petente Rege, pugnantem Sfortiam digito commonstrasset, ille pernobili, & planè regia humanitate, parcendum cũ Duci eximio, tum bellatori fortissimo protinus edixerat.

De Roma libertati restituta, & Picinino acie capto. Cap. XXX.

Iussus à Regina cum ualidissimis copijs, ut urbem Romam impotenti Braccij dominatu liberaret, ad promerendam eo insigni beneficio gratiam apud Martinum Pontificem, inter Appiam, & Latinam portam castra locauit. Inde quum Braccium, uel missa per præconem cruenta ad eum cheirotheca, ut iusto prælio certaretur, frustra prouocasset, supra Ostiam demum Tyberi ponte constrato, exercitum traduxit, tanta animi magnitudine, uictoriæq; fiducia, ut dubitantibus, sciscitantibusq; Præfectis, an ullum haberet amicum, à quo cõmeatum esset petiturus, comprehenso gladij capulo, responderit: His uiris, & fortibus omnia feliciter expediet. Atque ita pontem rescindi iusserit. Ad eius rei famam, adeò mente commotum fuisse Braccium ferunt, ut diffisus Populo Romano, nec conclamatis quidem uasis, multisq; relictis impe-

dimentis per Miluium pontem se proriperet, atque inde recisa pontis parte, ne hostis insequi posset, in Vmbriæ fines citato agmine deferretur. Sed compositis iam urbanis rebus, Picininus à Braccio circa Preneste cum parte exercitus relictus, quum infesta populatione circa urbem Romanorum armenta diriperet, & Romanos primò, ac ipsum denique Sfortiam, ut opem ferret, ad prælium exciuit. Pugnatum est uario euentu, & utrinque semper acerrime præter aquæductum: quum Picininus prædam tueri, & Sfortiani, Romaniq; iam longè abactam recuperare, summa contentione decertarent. Ad extremum adnitente, cohortanteq; Sfortia, Bracciani profligantur, omnisq; item præda recipitur, capiturq; ipse Dux hostium Picininus, ad augendam Romanorum, Sfortiæq; lætitiam. Is tandiu in Capitolio ualde humaniter, ac liberaliter custoditus, non prius est emissus, quàm impetrante Braccio Sfortiani milites, Ducesq; à Tartalia in insulas Vulsinij lacus relegati, facta permutatione, ad Sfortiam incolumes peruenerunt.

De Alphonso Rege acie profligato. Cap. XXXI.

LOngè autem nobilissime, secundissimeque cum Alphonso Rege conflixit: quum ille ingrato animo, atq; impijs armis Reginam matrem oppugnaret. Procurante enim Martino, nec abnuente Ludouico ad Caietam pace facta, & restitutis demum Acerris, Sfortia Reginæ, Regisq; militiæ fuerat adscriptus,

ea conditione,

ea conditione, ut præoccupanti, exigentiq́; operam nauaret. Eo tempore Alphonsus regnandi auidus, neque probra famosæ matris, neque portentosam Sergiani potentiam ferre poterat. Itaque felici astu, simulata ægritudine, illectum ob id Sergianum, ac officij causa, ut decumbenti assideret, in arcem nouam uenientem cum uniuersa familia comprehendit, correptisq́; repente armis, cum delecta ad id Catalanorum manu, ut Reginam opprimeret, ad Capuanam arcem aduolauit. Sed magno casu, renuntiante Sergiani casum puero, qui facile inter crura custodum portæ elapsus accurrerat, Regina seruata est. Iam enim armatus Rex prioribus equi pedibus pontem attigerat, quum à Damiano Centurione, reiecto per frenum equo, ianua est prohibitus. Nec mora, accitis undique copijs, circunsideri, oppugnariq́; missilibus, atq́; tormentis cœpit. Peruasere tamen cum literis Reginæ ad Sfortiam nuntij, maturam opem perditis rebus implorantes. Itaque Sfortia à Mirabello, insigni celeritate, Neapolim, promotis ad arcem copijs, profectus, per idoneos homines orauit Regem, ut tam fœdo incœpto absistere, nec à fœmina eadem & matre oppressa (quod à uirtute Regij animi alienum uideretur) gloriam appetere uellet. Se enim officij lege præoccupatum Reginæ saluti deesse non posse: sed daturum enixe operam, ut Regina eum ex æquo regnare pateretur: tollerenturq́; dissensionis causæ: quod factu facile foret: Quandoquidem Sergianus in ipsius manu esset: à quo Reginæ animus ad omnem consilij casum expositus depende-

ret. Ad ea Alphonsus elate respondit: Se Sfortia armato, disceptatore, atque arbitro uti nolle. Nec multò post, magnis accitis undique copijs, Regio spiritu egressus urbe, collatis signis, cum Sfortia dimicauit. Eo prælio uera uirtute, & uario sæpe euentu, quum multis horis pugnaretur, ad extremum Sfortia, felici consilio, hortorum macerias in latere hostium disiecit, ancipitiq; acie circunuentos hostes fudit: tanta ui in transuersos inuectus, ut penè Rex ipse interclusus caperetur. In ea equorum, ac hominum strage, Sfortia primum Regiæ alæ Signiferum sua manu confodit: captáque sunt equitum ad duo millia, & in his nobiles Catalani centum uiginti: Illustresq; uiri Raimundus Perillius, Ioannes Moncata, Bernardus Contellia, & Lupus Corellia. Eodem uictoriæ impetu in arcem Alphonsus est compulsus, ita, ut à Neapolitanis, Sfortianisq; Catalanorum omnium domus in prædam uerterentur.

De infelicitate prælii ad Viterbium. Cap. XXXII.

Infelici porrò euentu ad Viterbium cum Braccio pugnauit: sed desertus, & proditus à Giliberto, & Nicolao Vrsino, qui cum Braccio, paucis ante diebus, occulto fœdere icto, ubi occasionem fortuna præbuisset, se Sfortiam in acie deserturos promiserant: Cuius sceleris indices tabulas Nicolai subscriptas manu, Braccius in colloquio ad Saccomaniam syluam Sfortiæ postea ostendit. Dimicatum est Cassia in uia non

longè à Bussetanis aquis, quum Tartalia transuectis per Vulsinium lacum copijs suis Braccio se coniunxisset, qui ab Arispampano, & à Balneo Regio (id Feroniæ lucus fuit) ad montem Faliscum peruenerat. Pugnauere summi Duces, summis incensi odijs, summisq́ue uel ob id annixi uiribus, à meridie ad occasum solis: Quum nemo (teste demum uictore Braccio) è tantis copijs (quandoquidem ab octo millibus equitum pugnaretur) ipso Sfortia, aut maiore arte, aut uehementiore impetu, aut diuturniore constantia dimicasset. Cæterum Sfortiam frustra reuocantem suos, ut in prælium redirent, letale uulnus ceruice acceptum tardauit, amissis subinde mille & septingentis equitibus. In his capti sunt quadraginta octo Præfecti, & Centuriones, uirtute uero maximè illustres, Foschinus sororis filius, Acactabriga, Mannusq́ue Bariles, quos Braccius in Vesentinam, Martanamq́ue insulas custodiendos misit.

De clade ad Cryptam accepta. Cap. XXXIII.

u Lturus iniurias à Sergiano sibi illatas, qui diu uenena, & sicas frustra pertentarat, struxeratq́ue dudum insidias ad Sarni pontem, armato exercitu, Neapolim intrauit, inclamantibus Sfortianis Reginæ nomen: Sergianum uero ad necem deposcentibus; qui impotenti superbia, malignitateq́ue, diuina, ac humana iura conturbaret. Fauebat Sfortiæ nobilitas omnis, cuius concursu, authore Francisco Morimino, porta intranti pate-

facta fuerat. At Sergianus tanto metu consternatus, quòd uiribus esset impar, ad dolos se conuertit: emittiturq; arce Franciscus Vrsinus, authoritate insigni, qui Sfortiam adeat, nominéque Reginæ oret, ut ab armis discedat. Fore enim, ut æquissimis conditionibus ea controuersia ad otium deduca tur: Non debere eum, quum priuatas iniurias ulcisci prope raret, publicarum rerum salutem in periculum deuocare, læsa præsertim, & sugillata Reginæ maiestate, quæ eundem cum Sergiano, conturbationis, atque molestiæ casum subire cogeretur. Ad ea Sfortia respondit: se, uti antea Reginæ nomen in omni fortuna spectata fide coluisset, ita & tum eius causa iniurias omnes, & contumelias animo depositurum, modo ipsa se traduci, & circumagi fallacissimis Sergiani artibus minimè pateretur. Ita cōmeante sæpius Vrsino, & res compositas simulante, & prædicante, ut cogendis, instruendisq; copijs spatium daretur, ad id Sfortia, postulante Regina, adducitur, ut copias eductas urbe in suburbana Corregia transferret. Ea sunt contra Arcem nouam, & ad subiecti litoris plagam hortorum amœnitate percelebrè extenduntur. Per hunc modum tanto armorum impetu, spe pacis ad otium compresso, quum Sfortia nihil omnino timendum putaret, spatiaretúrque inermis in litore, Vrsinus magna armatorum coacta manu, improuisus erupit; incompositos adoritur; funditque tanta celeritate, ut Sfortia seminermis inopinati periculi casum excipere cogeretur. Sfortiani toto eo litore fugati ad Cryptam perfossi, à Cocceio Pausi-

lippi montis peruenere. Ibi aliquandiu Sfortia, globo facto, pugnam sustinuit: ipseque demum per Cryptam subsecutus, Casale Principis euasit, amissis quingentis equitibus. Sed demum refecto exercitu ab Aurilia familia Acerris receptus, tanta ui demum ad oppugnandam Neapolim est reuersus, ut Sergianus filios obsides dare, sarcire detrimentum ad Cryptam receptum, remissáque potentia parem ferre cogeretur.

De infelici pugna ad Capuam. Cap. XXXIIII.

À Braccio quoque tumultuaria pugna superatus, ad sanctæ Mariæ Burgum, quo in loco ueterem Capuam fuisse constat, sexcentos amplius equites amisit, adeò, ut à Braccianis, Acatabriga, atque Iannucio captis, Tartalia primum, & ipse demum Sfortia ad Auersam usque pellerentur. Occultarat enim Braccius aliquot turmas prædensa in sylua, quæ ad Siliceum Glanij pontem, Atellanamque uiam pertinebat: quarum eruptione, quum in transuersos impetum fecissent, primæ pugnantium alæ à reliquis interclusæ, profligatǽque sunt. Cæterum Braccius, ubi Capuam est reuersus, de Iannucio uiro fortissimo supplicium sumpsit, quòd paucis ante annis ab ipsius castris, exacto stipendio, sed nequaquam impetrata missione discessisset.

Quoties prælio, & insidiis sit captus. Cap. XXXV.

s Emel omnino manu hostium, bis inimicorum fraude captus est. Cæterum adeò felici sorte, ut è calamitate, seipso semper maior, & clarior euaserit. Siquidem præter honores, & opes, quas obiter ab innocentia, præclaráque uirtute affluenter est consecutus, etiam illi (quod in summa totius uitæ iucundissimum uidetur) opportune, atque feliciter euenit, ut inimici eius ferè omnes, admirabili Deorum immortaliũ iudicio plecterentur.

De prælio ad Casalecium facto. Cap. XXXVI.

c O insigni prælio, quo ad Bononiam, iuxta Rheni pontem Bernardonus uir Gallus Pontificis, Florentinorúmque, & Bononiensium imperator superatus, captúsque est ab Alberico, & Vermio Ioannis Galeacij Ducibus, Sfortia & ipse in potestatem hostium deuenit. In eum enim constantissime dimicantem, & deserente locum Tartalia, à latere præsidio nudatum, Facinius Canis Dux acerrimus, cum densata ala Caphractorum equitum irrupit, adeò uehementi, improuisóque impetu, ut multis prostratis, & ipse Sfortia equo per armos hasta perfosso deturbaretur, superincidentibúsque uictis simul, atque uictoribus, planè oppressus summum uitæ periculum adiret. Vbi uero Alberici beneficio castris hostium se explicuit, ingenti animo gregarios milites, qui exuti armis, & equis, more militiæ, dimittebantur, cohortatus est, ut bene sperarent, & se Duce Florentiam uenirent. Fore

enim, ut accepta incommoda Senatus liberalitate, & cura sarcirentur. Ita ipse pedes Apenninum transgressus, portæ urbis applicans, uti erat puluerulentus, recta in Curiam contendit, trecentos amplius uiros fortes adducens: Patres conscripti, inquit, nos uestri milites, uti oportuit, pro dignitate uestra, & militari laude impigrè pugnauimus: fortuna autem quòd uoluit, & potuit, insolenter effecit. Cæterum si digni sumus, qui uestra benignitate, armis, & equis instruamur, dabimus enixe operam, ut uos iudicij uestri minimè pœniteat, & nos uberiore stipendio digni uideamur. Placuit Senatui in eo publico omnium dolore generosi, infractiq; animi uigor: extemplóque Sfortia, accepta largè pecunia, & refectis turmis, duplicatam numero equitum præfecturam obtinuit.

Quomodo ex insidiis sit captus. Cap. XXXVII.

m Alignitate porrò, & parum uirili insidiarum genere Pandulphi Alopi circũuentus, & in Arce noua Neapoli custodiæ traditus per quatuor menses nihil mitius expectauit, quàm, ut à carnifice conficeretur. Id enim unum ab improbis, ac imbellibus, quibus ex ignobili metu inhumana crudelitas inesse soleret, omnino timendum arbitrabatur. Quandoquidem illi naturæ uitio, uiros fortes, & illustres, insontesq; præsertim non capere, aut forte captos, non temere unquam dimittere, ueluti exacerbatis iniuria eorum animis consuessent. Erat Alopus

natalibus clarus, ſed decore formæ, & morum illecebris maximè inſignis, quibus Reginam, fracto pudore, inſanientem ad amorem pellexerat. Ea enim, uti iampridem uidua, ſublato ſcilicet marito, qui erat ex Auſtria domo, Norici Regulus, ac demum orbata fratre Rege Ladislao, apertius, atque liberius, uti libido extimularet, amoribus uacabat: adeò, ut Alopum ærarij præfectura ornatum, ueluti conſortem imperij, & rerum omnium arbitrum, Neapolitani Græcorum more, in adulationem promptiſſimi Regijs honoribus percolerent. Is diffiſus ſummo gratiæ loco, qui tum maxime lubricus uidetur, quum ad faſtigium propius accedit, Sfortiam tanquam riualem ſuſpectare cœperat, Regina ſcilicet, ubi à grauiſſimarum rerum conſultationibus diſcederetur, familiarius, ac blandius cum Sfortia iocos miſcente. Tanta enim erat in eo uiro ſtaturæ dignitas, & frontis honos, & in ſermone alacritas militaris, ut Reginæ animum ingenitæ libidini ſemper obtemperantem, facile occupare poſſe uideretur: Vt inde, qui, & gloria ſuæ, & militiæ opibus tantus erat, ualidiſſimo gratiæ nexu confirmatus, ut ſummi Ducis, & denique Regis nomen uſurparet. Itaque liuore, atque perfidia Pandulphi, Sfortia nouo calumniæ genere oneratur, ſubornatis, qui dicerent, non incerta fama circunferri, Sfortiam ante omnes delectum eſſe, cui Regina nuberet, maturisque iam nuptijs fore, ut Rex intra paucos dies appellaretur. Per hunc modum nihil tale ſuſpectans Sfortia, ex cœnaculo in cubiculum ductus, atque inde cuſtodiæ traditus

est. Sed in eum nihil durius, & atrocius statuente Regina, nec obsistente tamen impotenti amatoris cœpto, planè accidit, ut nemo è tantis copijs, totq́ præfectis, uti sperarat Alopus, à Sfortia deficeret: Sed in unum Sfortiani omnes, Laurentio Duce, ad urbem Clusium cogerentur: peruasuri infestis armis usque Neapolim, ut Ducis iniurias uindicarent. Peropportune quoque sub id tempus allatum est, Iulium Cesarem è familia Capuana, Capuam, unde erat oriundus, occupasse: Christophorum item Caetanum defecisse à Regina, & Iacobum Candolam, qui Dux bello clarus erat, Aquilanos ad defectionem impulisse. Qua rerum necessitate adductus Alopus, quum nemo esset, qui ipso Sfortia melius, atque præsentius Reginam tutari, rebellantesq́ compescere, & persequi armis posset: Sfortia cum multo uerborum honore custodia educitur: datisq́ obsidibus, & accepta ingenti pecunia, gerendi belli cura ei protinus demandatur, ea conditione, ut Catellam Alopi sororem, matrimonio sibi adiungeret: qua affinitate cum Alopo syncera fide in gratiam rediÿsse testaretur. Obsidum Princeps fuit Franciscus filius, qui postea uirtute animi, & felicitate rerum gestarum, omnes eius ætatis Duces antecessit.

Quomodo ad Beneuentum sit captus. Cap. XXXVIII.

P Aribus quoque insidijs, sed multò acerbiore periculo, & calamitate maximè diuturna, iterum in carcerem est coniectus. Nupserat

Regina Iacobo Martiæ Comiti uiro, è Narbonensi Gallia, Regijs natalibus orto, nulla honestiore de causa, quàm, ut impudicitiæ probra accepti coniugis imagine tegerentur: cæterum ea conditione, ut is Regio nomine penitus abstineret, & Tarentinus tantum Princeps appellaretur. Miserat Regina, qui eum è Manfredonia Neapolim uenientem exciperent: ipsum ante alios Sfortiam, qui Magisterij equitum honore longè amplissimo cæteros anteibat, & cum eo Perettum Allobrogem, Regiæ Aulæ Præfectum, Troiæ Comitem, atque item Iulium Cæsarem Capuanum, cum Fabritio fratre, & Cecholinum Perusinum, alas equitum ductantem, homines gloriæ, ac amplitudini Sfortiæ plurimum inuidentes. Hos diserte etiam, atque etiam Regina monuerat, præceperatque, ut Iacobum non alio, quàm Principis nomine salutarent. Verum, ubi in conspectum est deuentum, solus Sfortia, cæteris omnibus, magno astu, & repentina perfidia in adulationem procumbentibus, Reginæ mandatis paruit: neque uel præsenti exemplo adduci potuit, ut eo scelere Reginam offenderet, ac officij, pariter & libertatis oblitus impudenter assentaretur. Ita, uti coniurarant ueteres Sfortiæ hostes, Iacobum adeunt, in Sfortiam, falsis uera miscentibus, peracerbe, & grauiter inuehuntur: adduntque magnis pollicitationibus, si animum Regio nomine dignum cœptis afferre uelit, se omnes strenue operam nauaturos, ut ei certissimo Procerum studio, & secundissima Populi uoluntate, nec demum succensente Regina, Regiæ dignitatis corona deferretur. Sed

ante omnia, Reginam duobus impotentibus mœchis, atque latronibus omnino liberandam uideri, qui Regnum pro libidine lacerandum, euastandumq́; subacta pessimis artibus Regina, arroganter occupassent. Hos esse & Alopum & Sfortiam: Sed illum postea Neapoli facile tolli posse, si præsentem Sfortiam celeriter oppressissent. In hunc modum inita conspiratione, per assuetos cædibus satellites, quorum Sclauettus ex Illyrico Princeps erat, eum in itinere confodere statuerunt: quum in uado Caloris amnis incautus, & à suis disiunctus facile confici posse uideretur. Sed percussoribus demum ad patrandam tanti uiri cædem animus defuit, quum insidentem militari equo, cui à sessoris fiducia, Sperantio nomen erat, quadratóque suorum agmine, & minaci uultu amnem transgressum, formidassent. Certis enim cõiecturis uir acutus clam ab se quædam imperari, agmináque componi animaduerterat, notaratq́; pallentia ora in quibusdam, qui atrocia, & periculosa suspensis animis agitare uidebantur. Sed nihil adeò sæuum aduersum se parari posse, uir adapertus, & generosus ad animum admittebat, adeò, ut in Arcem Beneuentanam ad Iacobum ascendere non dubitarit. Ibi ex composito, quum Iulius Cæsar spurcissimo ore, maledictis agendo perfidiæ crimen obiectaret: contráque ipse succensus ira, & calumniæ indignitate permotus, eum tanquam improbe mentientem in singulare certamen militari prouocatione deuocaret: Spectante Iacobo, res eò deducta est, ut Perettus, & Cecholinus, simulatione of-

ficij altercantes dirimerent, comprehensosque in diuersa cubicula diducerent. Sed Iulius statim est dimissus, Sfortiæ autem manicæ ferreæ statim iniectæ. Nec mora, magno concursu facto, Sfortiæ domus diripitur, equites uertuntur in prædam, captiq; tres liberi eius, & propinqui fermè omnes custodiæ traduntur, uno excepto Sanctoparente, qui initio tumultus talia suspectans, atque opportune diuinans feliciter effugit.

Q uo Iacobus ex Principe Rex sit appellatus, & Sfortia seruatus. C. XXXIX

c Apto Sfortia Iacobus Neapolim uenit, prodente'que nouam Arcem Auersano Centurione, cui à contrario euentu Seruatori nomen erat, ea potitur, Paulum Vrsinum liberat, interfectoq; Pandulpho Alopo, nuptiales mensas eius sanguine conspergit. Nec multò post Reginam coniugalis quidem thori consortem facit, Sed erepta totius Imperij potestate multis oneratam probris, & seuere castigatam, ne diffugiat à Gallis custodiri iubet: Regios titulos ipse usurpat, & Gallis honores, præfecturas, & Magistratus dilargitur. Interim Sfortia deuectus in insulæ Megaris arcem, cui ab Ouo nomen est, acerbissimis tormentis cruciandus Bernardo barbaro homini traditur: ut expressis tesseris quæstione, ea oppida reciperent, quæ Sfortianorum imperio tenebantur. Nec suprema tamen uis, uti antea decreuerant, uitæ eius affertur. Tot enim acerrimos Duces, propinquos eius, tantasq; copias uete

ranorum militum, amore, & studio incredibili, multisque beneficijs, & diuturna consuetudine Sfortiano nomini addictas formidabant: Vtpote qui eius rei periculum, superiore anno improspere factum fuisse meminerant. Porro Sfortiani milites fuga ad Petræfixæ oppidum in Samnio coeunt. Michaletus, & Laurentius Attenduli, & Sancto parens infesta populatione in suburbanas usque uillas, portasque Neapolini deferuntur. Ob id Iacobus copias conscribere cogitur, quibus Iulius Cæsar, & Cecholinus hostem reprimant, & Tricaricum urbem expugnent, quam Ladislaus Francisco Sfortiæ filio, præclara pueri indole adductus, dono dederat, Erant in præsidio Michaletus ipse, & Michelinus Rabinianus, cui Margarita Sfortiæ soror, Foschini, & Marci Attendulorum mater, defuncto priore marito, denupserat. Ii de Sfortiæ salute solliciti, opportune de inducijs, compositionéque agere cœperant, factáque potestate impune commeandi è castris hostium, summæ nobilitatis homines Tricaricum uenerant, Antonellus Pudericus, Ruffus Caietanus, & Angelus Vellianus nouæ Arcis præfectus. In hos Margarita fraternæ uirtutis æmula, arrepto uenabulo loricata impetum fecit, comminatáque acerbissimum mortis genus, ni fratrem incolumen sibi redderent, legitimo iure captos comprehendit. Quando ab ipsa, quæ Tricarici imperio, & ditione potiretur, nequaquam autem à Michaleto, Michelinóque, quibus nullum in ea urbe ius esset, fides petenda fuisset. Id uirile facinus haud dubi-

am Sfortiæ necem auertit. Extemplò enim à legatorum propinquis, concursu ad Regem facto, facile impetratum est, ut Sfortiæ parceretur.

Quibus conditionibus Sfortia necem effugerit. Cap. XL.

His autem conditionibus inter Sfortianos, & Regios, res compositæ sunt, ut tradito Tricarico, et remissis legatis, Sfortiæ liberi, et propinqui omnes, ac milites dimitterentur, præter Franciscum, qui ad solatium præteritæ calamitatis in liberiore iam, humanioréque custodia cum patre relinquebatur: Laurentius aūt & Sactoparens, mille equitum stipendia sub Rege mererent: Michaletus quoque, uti luberet, cum Leone, Ioanne, Alexandróque Sfortiæ liberis in Hetruriam proficisceretur iureiurandóque Rex promitteret, nihil se postea Sfortiæ nociturum: Margaritæ item potestas esset, ubi uellet Neapolitano in Regno considere: Idemque liceret Catellæ Sfortiæ uxori, quæ in tanto rerum tumultu ad sacratas uirgines in templum Diuæ Claræ cum Lisia priuigna confugisset. Michaleto quoque concessum est, ut quoties uellet, Sfortiam inuiseret, alloquereturq́ sine arbitris: Isq́ demum approbante, adhortantéque Sfortia, ad Braccium, ueluti ad ueterem amicum, tuentemque Sfortiæ oppida in Hetruscis cum sexcentis equitibus contendit.

De supplicio Cæsaris, & Sfortiæ Felicitate. Cap. XLI.

P Acato Regno à Sfortianorum incursionibus Iacobus nihilosecius Reginam in custodia cõtinebat, abutebaturq; imperio adeò insolenter ut solis Gallis cuncta deferret. Italicos uero homines usq; ad fastidium omnino reiceret, atq; contemneret: & deniq; illustrium amicorum obliuisceretur, qui cum summo scelere, atq; periculo ei Regium nomen asseruissent, Hac indignitate permotus Iulius Cæsar ingenio superbo, atq; præcipiti, ulciscende cum publicæ, tum priuatæ contumeliæ cõsilium desumpsit. Repulsam enim ter tulerat, quum in locum Alopi supplicio affecti, aut captiui Sfortiæ, aut deniq; Peretti paulò ante defuncti, suffici cupiuisset: præoccupantibus cũcta Gallis, qui amplissimos honores sibi deberi existimabãt. Ii sunt ordine Magister equitum, Regiæ aulæ præfectus, atq; item Præfectus ærarij, qui hodie nouitio uocabulo, Comestabilis, Senescalcus, & Camerlingus appellantur. Igitur Iulius Cæsar letali bile percitus, Reginam secreto adit, ipsius iniuriam, & communes omnium miserias deflet: quibus se præbuisse initium fatetur: Sed accepta fide serio promittit, tam forti animo, quàm antea incauto his rebus omnibus finem allaturum: modò ipsa dignum Regio sanguine, & præsenti fortuna consilium syncera fide ad animum transmittat. Confossurum enim sua manu pseudoregem pollicetur, ut Reginam simul, et patriam à barbarorum tyrannide liberet. Tum uero Regina gratias agens excussis lachrymis, & præbita dextra, fidem dedit, se immortali be-

neficio obstrictam fore. Si id, quod egregio uoto conciperet, & à Dijs immortalibus, & à fortuna probaretur: cæterum in id facinus animum pararet, & ad se triduo reuerteretur, ut cuncta aptius, uti opus foret, constitui, atque instrui possent. At sæua mulier, nec oblita recentis iniuriæ, quòd authore Iulio Cæsare, & necatum Alopum, cuius memoriam occultis fletibus assidue percolebat, & Sfortiam tutorem Regni, defensoremque Regiæ dignitatis, tormentis excruciatum, ipsamque Regio fastigio deiectam, in custodia barbaris traditam, obliuisci non poterat, animum ad uindictam, atque perfidiam reuoluit, detulitque cuncta ordine ad maritum, ut incorrupti amoris, & propensissimæ uoluntatis fidem, animo eius insereret, & geminata demum proditione, utrunque disparibus insidijs aggrederetur. Iacobus ea nouitate periculi exterritus, nec planè mulieris inditio fidem præbens, ubi compositis insidijs in Reginæ cubiculo Iulium Cæsarem eadem de patranda cæde promittentem, conopeo tectus audijt, prosilientibus armatis extemplò Cæsar est comprehensus, & in foro, quum securi percuteretur, demum dignas instabili, & turbido ingenio pœnas persoluit. Per hunc modum Iacobus adeò insigni uxoris officio deuictus, familiarius, atque frequentius Reginam adibat, permittebatque, ut soli to liberius, & sine custodibus tota arce uagaretur.

De Regina capto Rege liberata. Cap. XLII.

Cæs

AEso Iulio Cæsare, & ob id facinus Regina in coniugalem thorum, communesq; epulas recepta, Iacobus nequaquam omnem animo suspicionem detersisse uidebatur, quum spatianti Reginæ arcis limine pedem efferre, aut nauicula deuehi non liceret. Itaque duo Neapolitani altitudine animi insignes, eripiendæ, asserendæq; in libertatem Reginæ, ac expellendi Regis, negotium susceperunt, Othinus Caracciolus, qui inter optimates authoritate, & opibus præcellebat, & Anechinus Moriminus popularium Princeps. Discesserat opportune per eos dies Lordinus Gallus, equitum Magister, cum copiis in Aquilanum agrum profectus: & festus dies publico epulo, & chorearum ludis in theatro celebrabatur. Ad id, honoris causa, Gallorum proceres inuitati: & quum nouæ nuptæ omnes, matronæq; nobilitate, & forma lectissimæ ad eam celebritatem ducerentur, haud difficulter, sed magnis tamen precibus à Rege impetratum est, ut Regina iucũdissimis huiusmodi, uoluptuariisq; spectaculis interesset.

At postquam, inclinante in uesperam die, saltationi finis est impositus, Reginam ciuibus agentem gratias, & simulanter in arcem nouam redire parantem, à dextra, sinistráq; Othinus, & Anecchinus comprehendunt, stipatiq; ualida iuuenum manu, eam in Capuanam arcem perducunt. Extemplò Reginæ nomen inclamatur: inuaduntur Galli, totáque urbe fugati in arcem compelluntur. Rex ad inopinati periculi discrimen, metu consternatus, portas claudi iu-

bet. Neapolitani ex aduerso circunuallare arcem, egressus obstruere, & latè obsidere Regem pergunt. Quibus rebus non modo dignitati, sed & saluti uehementer timens, nudatusq; omni militum præsidio, & consilij penitus inops, his conditionibus in deditionem est receptus, ut in posterum Regijs titulis abstineret, Tarentinus Princeps appellaretur: Gallos uero omnes, præter quadraginta, in Galliam remitteret: & Sfortia statim custodia emitteretur, redderenturq; ei, ui erepta oppida, renouatoq; ueteri honore, Magister equitum crearetur.

De iniuriis eius Deorum iudicio uindicatis. Cap. XLIII.

HAud dubie concessu, & munere Deorum, ea, quæ longè omnium honestissima, maximáque uidetur, per omnem ætatem uoluptate potitus est, ut insignes iniurias suas ab his plerunque, qui erant inimicissimi, uindicatas conspiceret. Facile enim accidebat, ut hominem multo candore, fide, probitateq; ingenij præditum, & nunquam per circuitus, atque fallacias, sed militari, adapertáque uia ad uerum decus properantem, ij maximè ex insidijs peterent, qui imbelles, malis artibus, & perfidiosa simulatione in aula Principum ualerent, aut bellica uirtute ualde inferiores, in recessibus animi cæco liuore torquerentur. Sequentibus enim naturæ uitium merita pœna non defuit, quæ nocentes, uel pede claudo, mature consequitur.

De cæde Alopi. Cap. XLIIII.

P Andulphum Alopum; cui Ioanna Regina eius amore perdita, ærarij præfecturam, ingentesque opes, & totius Regni procurationem detulerat: adeóque ei profligato pudore erat obnoxia, ut ab imbelli, impudicóque iuuene, ipsum Sfortiam uirum fortissimum, insontemque carcere includi pateretur; securi percussum, triduóque insepultum Neapolitani in foro spectarunt, quum Iacobus Rex, qui tum & Sfortiam in custodia seruabat, ipsum Alopum in Reginæ stratis occultatum, deprehensumque cepisset.

De nece Iulij Cæsaris, Peretti, & Cecholini. Cap. XLV.

I Vlio Cæsari Capuano, Peretto Troiæ Comiti, & Cecholino Perusino par uitæ exitus fuit. Hi enim uirtuti, atque amplitudini Sfortiæ inuidentes, nihil tale suspicantem Beneuenti comprehenderant: quum etiam eum biduò ante, summissis percussoribus, interficere cogitassent. Horum igitur malignitate, atque perfidia captus Sfortia, & crudelitate Regis in quæstione tortus, priusquàm è carcere mitteretur, audijt, Iulium Cæsarem ab ipso Rege, digno perfidia eius supplicio publice necatum: Perettum uero idem expectantem acerbissimo intestini dolore, incertum an ueneno sublatum. Nec multò post Braccius in Asisiatum campis, memorabili pugna superatos Carolum Malatestam, & Cecholinum uiuos cepit: Re

cuperata ex ea uictoria urbe Perusia, Carolum tanquam hostem, ingenti pecunia redimi permisit: Cecholinum autem uti inimicum, & aduersarum partium acerrimum Ducem in carcere necauit.

De calamitate Iacobi Regis. Cap. XLVI.

Ipse quoque Iacobus, qui Reginam uxorem, in captiuæ morem, Gallorum custodia sepserat, infaustóque Iulij Cæsaris, & Cecholini studio Rex fuerat appellatus, uix undecim mensibus regnauit. Nobilissimorum enim ciuium conspiratione in potestatem Reginæ redactus, eum superbiæ, & crudelitatis exitum tulit, ut talionis pœnam subiret. Sed demum impetrante Martino Pontifice, quum liberiore custodia seruaretur, nauigio repente conscenso, Tarentum profugit: sed eo fortunæ euentu, ut inde oppugnatus à fœmina Maria Baucia Ladislai Regis uxore fœdissime pelleretur. Sensit & demum uel Italia pulsus, infestos Deos, rabidissimis uentis in Cephaleniam insulam raptus, & longo tandem, uarióque errore delatus in Galliam. Desperatis nanque rebus, ut ignominiam, & calamitatem, religionis uoto contegeret, sacrati habitus cucullam sumpsit: atque ita uir sæuitia, & fastu intolerandus, inter Sacerdotes in obscuro uitam finiuit.

De Sergiano Magno Senescalco trucidato. Cap. XLVII.

f Vit etiam perpetuò infestus Sfortiæ Sergianus Caracciolus, qui à Regina in delitijs habitus ad id gratiæ, potentiæq; fastigium peruenerat, ut Alphonso Regi in filium adoptato, authoritate, ac opibus æquaretur. Hunc à Rege captum, qui Reginæ matris nomen tantis impudicitiæ probris liberare contendebat, Sfortia redemerat: ita, ut in eius gratiam, cupiente præsertim, expetenté que Regina, illustres duodecim Catalanos, quos, profligato Rege, ceperat, graui admodum permutatione dimiserit. Sed tanto etiam obstrictus beneficio, in posterum nihil ab ingenio suo discessit, quin pessimis artibus, hostilia, & maxime atrocia in Sfortiam moliretur. Hunc ad extremum uiri illustres, qui tale monstrum ferre non poterant, ut Reginæ pudori consulerent, pernoctantem in arce Capuana, euocatumque cubiculo trucidarunt. Iacuit & semiuiuum cadauer in uia publica tanto fortunæ ludibrio, ut Regina nullam uocem emitteret: propinqui tanti uiri cædem uindicandam non susciperent: Magistratus autem id facinus miro silentio transmitteret.

De Nicolai Vrsini fœda morte. Cap. XLVIII.

n Icolaus etiã Vrsinus Bartholdi filius, à quo Viterbiensi acie Sfortiam desertum, proditumque memorauimus, uti Braccius ipse aliquot post annos ad Gaianellum in colloquio syncere testatus est, eius facinoris pœnas ignobili morte persoluit. Quum

enim apud Suanani oppidum Senensis agri, suæ ditionis, impotenter agrestium fœminarum pudicitiam expugnare pergeret, concursu unius familiæ, quæ in tyrannum coniurarat, uenabulo, & irati quidem aratoris manu, crudelissime confossus interijt.

De Paulo Vrsino Braccii insidiis interfecto. Cap. XLIX.

CVm Paulo etiam Vrsino insigni Duce, dilacerata uetere amicitia, simultates adeò uehementer exercuit, ut ex militari prouocatione usque ad singulare certamen, iram, atque odium efferrent. Sed id facinus auertit Ioannes Pontifex Balthasar olim Cossa, quem tum primum è Bononia Romam petentem Sfortia eius militiæ ascriptus deduxerat, ostentaratq; in ea pompa per mediam urbem ornatissimas alas, & ueteranas aliquot cohortes, inuidente Paulo, qui clientelis, & Vrsinæ factionis uiribus pollens, neminem potentia, & dignitate parem pati, & prorsus Romæ solus regnare cupiebat. Erat enim bello acer, uerum ambitiosus, impotens, cruentus, & ab ingenij mobilitate, crebris, fœdisq; transfugijs infamis. Itaque, quum Sfortiam extimulatum uarijs iniurijs ab amicitia Pontificis diuellere, urbéque detrudere pergeret, quòd eo expulso, nemo esset reliquus, qui licentiam, audaciamque ipsius frenare posse uideretur: Id aperte molitus est, ut Sfortia de salute sollicitus, ui ac iniurijs compulsus urbe excederet, & in Algido castrametaretur: Nec, ut rediret adduci potuit:

quanquam Pontifex, misso ad eum Sancti Angeli Cardinale uetere eius amico, communi nomine pro Paulo fidem interponeret. Respondit enim, se eius hominis temeritati salutem minime commissurum, qui antea in conspectu Gregorij Pontificis manu sua Mostardum clarissimum Ducem confodere non dubitasset, & ab eius inusitati facinoris impunitate animum minoribus postea cædibus efferatum ad terrendos homines ostentaret. Inde Sfortia Ladislao Regi se coniunxit: ad quem non multò post, & ipse Paulus est profectus, prodita urbe Roma, quam paulò ante cum insigni laude defenderat. Sed eum demum Vmbrico bello proditionis accusatum, & Neapoli ad supplicium in custodia seruatum, Ladislaus immatura morte sublatus, periculo exoluit. Sed, ut meritas, & fatales pœnas subiret, fortuna demum eo pacto illum carcere eduxit, ut Braccio obijceret, qui, dum Sfortia in cathenis teneretur, cum ad Collem Floridum extra portam oppidi spatiantem nactus, Tartalia, & Ludouico Columna operam nauantibus, interfecit. Eo cædis nuntio erectum in spem libertatis Sfortiam, sublata uoce dixisse, ferunt: Ergo & mihi insonti Dij immortales mature cathenas soluent, qui uti æquissimi iudices, impio, ac omnium deterrimo dignum uitæ exitum celeriter attulerunt.

De Armalerii proditoris supplicio. Cap. L.

a Rmalerium quoque Asculanum, cui ut equitum turmam, & cohortes peditum simul

ductaret, contra uetus institutum indulserat, unum omnino è tantis copijs, & beneficij oblitum, & summa cum perfidia alienatum sensit. Hic enim duce Neapoli custodiæ tradito, urbem Orbitum naturali munitione inexpugnabilem, quum fidem cum fortuna mutasset, Braccio uenalem proposuit, & prodidit. Nec diu Armalerius auro illo flagitiose quæsito potitus est. Hostilia enim molitum, accumulataq́ue perfidia, nouæ proditionis consilia, fallaci ingenio uersantem, Vitellius Patriarcha Cornetanus laqueo necari iussit.

De infelicitate Braccianarum partium, & Sfortianarum prospero successu. Cap. LI.

h Ac quoque Deorum immortalium censura, id etiam in cumulo felicitatis accessit, quòd nihil, uel eo uita functo, iustæ ultionis uidetur esse prætermissum. Quandoquidem Franciscus filius ita patris uirtutem, & opes, & studia militum excepit, ut non multò post, Braccium, atque item continenter eius partium Duces non uno in prælio prosterneret. Non multis enim inde annis, cum Nicolai Picinnini opes, tum filiorum eius conatus, uirtutis æmulatione certantium, magnitudine, & felicitate rerum gestarum usqueadeò fregit, atque deleuit, ut nemo Braccianæ sobolis hæres, qui dignitatem originis, & senescentis famæ nomen sustineret, facile reperiretur.

De uulnere ad Viterbium accepto. Cap. LII.

Viterbiensi

u Iterbiensi in pugna grauissimum ex obliquo uulnus ceruice excepit: quum ei Brandolinus Comes uehementi incursu, diloricata casside, in iugulum usque hastæ cuspidem adegisset. Neque prius, uel multo manante sanguine, reduci e pugna potuit, quàm à Sancto parente irato simul, & reclamante, correptis equi habenis, retro uerteretur. Adeò enim ira, doloréq; incensus erat, ut uindictæ cupidus, insana quadam temeritate cum paucis sæpius in medios hostes procurrere, peruaderéque usque ad media signa non dubitaret.

De periculo eius in expugnatione Capitonis. Cap. LIII.

e Adem penè animi peruicacia, quum ulturus iniurias, Braccium Martini auspicijs in Vmbria persequeretur, in expugnatione Capitonis oppidi extremum uitæ periculum adijt. Defendebatur acerrimè oppidum à Braccianis, adeò, ut Sfortiani, quater redintegrata pugna, & irrito semper conatu, multis acceptis uulneribus, segnius murum subirent. Id dedecus, se præsente, admitti, elato indignantéque animo, minime ferens, comprehensam sua manu scalam mœnibus admouit, & subijt. Nec defuere hostes, quin in eum accendentem forti exemplo milites, ingentia trabium pondera, molaresq; lapides prouoluerent, ita, ut comminutis scalis, terribili strage in præceps dati, tota fossa sternerentur. Decidit Sfortia è summo ferè muro deturbatus, adeò, ut multis fomentis, uix post

horæ spatium ad uitam sit reuocatus. Eo tamen casu, nequaquam intermissa pugna, recruduit, inusitató que ardore Sfortianorum militum, corona muri occupata, oppidum est direptum, & Bracciani Duces capti, ipso propé spectante Braccio, qui laturus opem cum magnis copijs aduentabat.

Inter captiuos fuere clarissimi postea Duces, Comes ipse Brandolinus, cuius manu Sfortiam ad Viterbium uulneratum fuisse meminimus, & Gattamellata Narniensis, cuius hodie ænea equestris statua Patauij à Senatu Veneto posita conspicitur.

De uitæ discrimine in quo Romæ uersatus est. Cap. LIIII

u Ersatus quoque est in longè maximo uitæ discrimine: quum media in urbe Roma, continuato per tres dies cruento certamine, pugnaretur aduersus Vrsinos, contrà urgentibus Columnis, atque Sabellis, quibus Sfortia Dux aderat. Non longè enim à Mineruæ templo, quà itur ad Aemilianum arcum, è fenestra, ingenti saxo, brachium est ictus, adeò uehementi dolore, conuulsisq; neruis, obortáque oculis caligine, ut exanimatus ab equo prorueret, & à suis pariter, ac hostibus fœde proculcaretur. Sed uir nequaquam dolore uictus, in genu sese fortiter erexit, læuáque proximi equitis lora stapedis comprehendit: Is erat Laurentius eques Romanus, cognomento Surdus, qui claua ferrea obuios pertundens, ut opem ferret, proturbatis, disiectisq; hostibus, ad Sfortiam ferocem

equum adegerat, cohortans, & monens, ut galeæ bucculam eleuaret, raptariq́ꝫ se equi uiribus pateretur: Atque ita correptus per bucculam, innixusq́ꝫ stapedis loro, ægre pertrahente Surdo, in pacatum locum peruenit, magno prorsus miraculo seruatus, sanatusq́ꝫ: Quandoquidem quadraginta amplius diebus, cum brachij, tum dextræ manus sensu, usuq́ꝫ caruerit.

De insidiis ad Calorem amnem strenue uitatis. Cap. LV.

t Er ex insidijs in summo uitæ discrimine uersatus est: Primo ad Calorem amnē, apud Beneuentum, pridie quàm à Iacobo Rege, & à coniuratis custodiæ traderetur. Profluentis enim uadum tentanti, disiunctóque à suis, ad id delecti equites, districtis repente gladijs, & adactis equis uim afferre decreuerant. Sed ille, quanquam nihil tale suspicaretur, quum sine consilio suo quædam turbatius, quàm pro pacati, & nihil hostile timentis agminis consuetudine, imperari, & circumagi uideret, tanto animi uigore sub uexillo agmen composuit, & galeatus ferocem equum, quo in prælijs uti erat solitus, conscendit, ut coniurati, subito pauore concepto, quominus tela expedirent, uel una terribilis, & parati eius facie terrerentur.

De insidiis ad Sarnum actu superatis. Cap. LVI.

s Ergianus Caracciolus deformi postea uitæ exitu memorabilis, quum anxiè riuales time-

ret, quòd idq; Urbanum Auriliam Reginæ genio respondentem, specie honoris, legatum Constantiam ad Concilium ablegasset, Sfortiam & ipsum eodem astu tollere conatus est: hoc demum à Regina impetrato, ut aduersus Sanseuerinæ familiæ proceres in Brutios mitteretur. Discesserant enim Sanseuerini à uetere officio, nec planè tamen rebellarant. Ob id putarat Sergianus, Sfortiam aut minus feliciter Reginæ operam nauaturum, aut Sanseuerinos inexpiabili iniuria affectos contractæ affinitatis, ac amicitiæ iura turbaturos. Sed Sfortia authoritate ingenti potius, quàm belli metu, sanatis Sanseuerinorum mentibus, ita celeriter negotium confecit, ut ei Sergianus regredienti, non uno in loco insidias pararet. In Picentinis enim occupati calles, suppressi cōmeatus, & circa Salernum exciti agrestes, qui præcisis itineribus Sfortianas turmas aggrederentur, præpositusq; demum ad Scaffatam ponti Sarni amnis Campanus Centurio, ut transeuntem inuaderet, atque conficeret. Verum id resciuit Sfortia, copijsq; ad Anchariam uicum subsistere iussis, obsoleta lacinia indutus, armatusq; tragula, & galeatus, stabulario similis percussores fefellit. Quum enim in equi clunibus, de more, mantica cum strigili gestaretur, & cribrum ab ephippio dependeret: quis eum tanti nominis Imperatorem putasset?

De periculo ad Caietam paruo casu facile superato. Cap. LVII.

PARuo etiam temporis momento, & magno quidem parcentis fortunæ beneficio, Al-

phonsi Regis insidias præuertit. Venerat ad Reginam Sfortia, quum illa, graui tum ad Neapolim autumno, Caietam cum Sergiano secessisset, atque unà Rex Alphonsus in Formiano littore inter fontes, & Citriorum syluas, uitandi æstus causa uersaretur, ut cum ambobus, post redditas Acerras, de stipendijs, ac oppidorum possessione disputaret, inuasit repente Regis animum sæua libido, Sfortiæ tollendi.

Is enim unus erat, qui uirtute animi, & bellicis uiribus terribilis, offuturus esse uideretur, si ambitioso animo spes suas proferre, & aperte regnum inuadere uellet. Sed Sfortia magno, & planè Regio comitatu, multisq; fortibus alarum præfectis semper stipatus, nequaquam sine ancipiti periculo comprehendi posse uidebatur. Excogitauit itaque dolum Rex peracutus, triremem'q; conscendit, inuitato Sfortia, ut honoris causa secum, legato Pontificio obuiam uenire minime grauaretur. Is erat Fonseca Cardinalis, qui ad eum à Martino mittebatur. Nec dubitauit Sfortia, quin pariter conscenderet, nihil de Catalanorum perfidia suspicatus: utpotè qui, adaperta ingenui animi fiducia, nihil sibi insonti timendum arbitraretur. Paratæ iam erant compedes, & laqueus more gentis, saccus'q;, quo inuolutus, profundo mergeretur: quum id promontorium, in quo mirabile Planci sepulchrum late cõspicitur, transuectis celerius opinione omnium, è Speluncano littore, legati triremis apparuit. Tum uero Alphonsus, qui tum in recessum extremæ puppis sceleris ministros euocarat, animum à nefario consilio ad pristinam comitatem re-

uocauit: ne aduentantis ſacrati uiri lætitiam, & publici officij cæremonias, tanti facinoris atrocitate conturbaret. Ita Sfortia Deorum immortalium munere conſeruatus ad ſuos rediit: quum eum Sfortiani omnes, tanquam fato functum, uerisſimis lachrymis eluxiſſent.

De moderata liberalitate eius, & abſtinentia, contemptuq; pecuniæ. Ca. LVIII.

iN exercenda uero liberalitate, qua una maxime uirtute, uel ingentia uitia occultari facile poſſunt, mediocritatem tenuit: uaria admodum fama, quum in erogando, diſtribuendóque, meditata, & prouiſa largitione uteretur: quaſi Ducem ad gloriam, & ad magna imperia ſemper aspirantem penſitata ratione uti non deceret: quum militi præſertim improuiſa, & feſtinata potior uideretur. Sed ille opes ſemper contempſit, adeò liberali iudicio, ut à ſignatæ pecuniæ nota oculos ſemper auerteret, uituperatis, qui diro eius conſpectu, & uenenata libidine gauderent. Sumptuarias rationes, cenſu oppidorum, & ſtipendijs æquabat: ne, ut ipſe dicebat, temere decoqueret. Creditores raro contempſit, nunquam eluſit: quoniam opum, & diuitiarum opinionem, fide potius, & incorrupta exiſtimatione, quàm præſenti pecunia, conſtare iudicabat. Nemo enim ea tempeſtate, quum oporteret, opulentior, ac inſtructior fuit. Quandoquidem inſigni ſtudio menſariorum omnium exoneratus etiam grauibus impendijs iuuaretur. Vt tum accidit, ad Viterbium amisſis ſupra mille

equitibus, ad pecuniæ inopiam redacto: quum è foro Romano, amici, atque beneuoli certatim sub una tantum syngrapha aureorum nummum triginta millia contulissent. Irridebat plerosque, & in hoc Braccium etiam ipsum, qui aliquando aliena rapere, prædariq́;, quàm æs alienum dissoluere mallet, ut ab extemporanea, & dissipata liberalitate militum animos sibi deuinciret. Præcipua enim cura ei semper fuit, paganos, & agricolas ab auaritia militum defendere: hospites tueri: licentiam militarem, in hybernis, & in agmine, indicta graui, ac inexorabili pœna, cohibere: ac demum deditis, conseruatisq́;, quàm expugnatis, atque deletis urbibus, lætari. Adeò, ut eum Braccius in colloquio ad Saccomaniam syluam, quod utrique supremum fuit, post multa de bellicis artibus grauissime disputata percunctaretur: Cur nam tantopere seueritatis, ac abstinentiæ laudem quærendam putaret: quando id prorsus à toto militaris consilij proposito alienum esse uideretur, Quòd promereri studia militum, uel cum iniuria generis humani oportere censeret: si ad ingentia imperia, & opes, uti ipsi ab humili fortunæ loco prosperè decreuissent, foret euolandum. Ad ea Sfortiam respondisse, ferunt: nihil esse gratius Dijs immortalibus, æquitate, atque iustitia: qua una maxime, quæsitæ bello opes, positis demum armis, cum insigni gloria firmarentur.

De duabus eius concubinis.

Cap. LIX.

q Vum Perusinis, apud quos Biordus, & Cecholinus fratres, interfecto Pandulpho Baleono nobilitatis Principe, popularium statum induxerant, stipendia mereret, in hybernáque concessisset ad Martianum oppidum, uirginem admodum nobilem adamauit, Luciam Trezaniam, adeò, ut amatorijs obsequijs & spe nuptiarum pellectam, iustæ uxoris loco haberet, & coleret. Ab huius felici admodum fœcunditate auctus est fortunata sobole maximorum Ducum, & Principum. Sed eam aliquot post annos, uti iam planè impar, tantis scilicet opibus partis ab illustri uirtute famam consecutus, Ludouico Folianeo in matrimonium opulenta dote præbita collocauit: quum paulò ante maximas spes parandi imperij ingenti animo uersantem, ut uxorem opportunè duceret, temporum necessitas impulisset. Ex ea demum natus est Conradus, qui Francisco Sfortiæ uterino fratri, pluribus in bellis fortem, fidelemque operam nauauit. Subsequentibus uero annis adamauit, & Tamiram uenustate admirabili, oriundam è Calle Vmbriæ oppido, iuxta uiam Flaminiam: è qua ad Aquas Pendulas in Hetruria suauissimi oris filiam, nomine Honestinam, suscepit.

De uxore eius Antonia Salimbenia. Cap. LX.

i Ta uero nuptias appetiuit, ut nequaquam sponte uxorium iugum subire uideretur: quando liberis pro ea in qua tum erat, fortuna, abundè

na, abundè auctus, nihil magis cuperet, quàm certis, & legitimo iure quæsitis sedibus, uaga, & mercenaria arma ad tutos receptus alicubi confirmare. Ob id Antoniam Salimbeniam apud Senenses antiquissimæ stirpis uxorem duxit.

Ei maritus fuerat Franciscus Casalius Cortonæ Regulus, paulò ante coniuratione ciuium interfectus. Vnde illi ex mundo muliebri, pretiosa suppellex, & dotalia quatuor castella obuenere; Mons Iouis, cum Monte Nigro, atq; item Ripa, & Balneo Clusinis aquis propinquo. Addidit, & Clusium uetustissimæ claritatis urbem, Cocchus Salimbenius Antoniæ frater iampridem Sena patria eiectus, uigente ibi popularium factione. Quum enim nouæ affinitatis præsidio, res suas, dignitatemque tueri, & confirmare percuperet, unum præcipue Sfortiam inter multos sororis procos, uti bellica uirtute insignem, opulentis, & imbellibus anteponendum censuerat. Quo consilio transtulit, & Clusij ditionem in ipsum Sfortiam, tabulis ritè confectis, ut Senensibus antiquo iure eam urbem, & agrum repetentibus, armatus, & acer defensor opponeretur. Ex hac Antonia unicus legitimæ prolis, ex nobili materno genere, puer susceptus est: quem Sfortia Bosium appellari iussit, ut Patruelis sui Bosij Attenduli fortissimi equitum præfecti: quem ad Spoletum amiserat, in domo sua memoriam renouaret.

Hic porrò Bosius uirtute animi, & rebus bellicis Francisco fratri penè par, priusquam ille regnum apud Insubres, arridente fortuna, uirtute, & armis compararet, uxorem du-

xit Chryſcidem Aldobrandeſcam Sanctæfloræ Comitis filiam, natalium claritudine, & dotis opulentia illuſtrem: Vt potè quæ ſeptem oppida non longè à Porſeno, de nomine à Porſena Hetruſcorum Rege condito, in hæreditatem traheret, & genus eius, Dantis Poetæ teſtimonio, in præaltam Hetruſci, Regijq; ſanguinis originem referretur. Itaque quod in abauo nomen fuit, iure optimo in eius memoriam in patre tuo Boſio repetitum uidimus. Tu uero quod in proauo fuerat GVIDONIS nomen ſuſcepiſti, quod ille ab auo materno Sanctæfloræ Comite pari, ac uſitata ratione deduxerat. Auo autem tuo Federicus Feltrius Vrbinas Dux prælio inuictus, ſupra affinitatem in ſacri fontis cæremoniam uocatus, nomen ſuum indidit. Additum quoq; tibi eſt Aſcanij nomen, fatali quodam augurio, ut in te demum ampliſſimi, & longè optimi Senatoris Cardinalis nomen, & decus, ueluti rediuiua domus dignitate refloreret: Et eò quidem nobilius, quoniam ille ſtirpe eadem, ſed nequaquam legitimo ortu cœpta, nomen deducebat: quum natales tui ab incorrupta maiorum ſerie, impolluta ſtemmata fateantur.

De ſecunda uxore Catella Alopa. Cap. LXI.

a Cceſſiſſe autem ad ſecundas nuptias dira neceſſitate coactum, conſtat, quum à Pandulpho Alopo Aerarij præfecto, inuidia uirtutis eius, & obtrectatione creſcentis apud Reginam gratiæ, in carcerem eſſet coniectus. Neque enim aliter, uel pacare

Alopum, qui cuncta unus totius regni munia usurparat, aut denique Reginæ uoluntatem à uindictæ suspicione redimere potuit, quàm Catella Alopi sorore in matrimonium ducta. Siquidem Alopus præcellenti forma, eruditis munditijs, & latere demum infracto deuictam penitus, & in seruitutem (animo scilicet muliebri, impotenti amore facile subacto) re dactam nutibus regebat. Ea affinitas, maturatis nuptijs ap paratissimè celebrata, Sfortiam haud dubiè à parato iam capitali supplicio seruatum in libertatem eduxit: leuauitque item Alopi animum ingenti metu: quum meritas illatæ iniuriæ pœnas, à uiro fortissimo, & tot militum gladijs instructo formidaret. Cæterum Catella nihil omnino à fratre, præter uenustatem ad maritum attulit, dote scilicet à Regina liberalissimè collata. Dotali siquidem iure quinque castella in Samnio in Sfortiæ ditionem uenerunt. Peperit Catella non toto uertente triennio, tres liberos, præmissa puella, quam nomine suo Regina, Ioannam uocauit: mares item duos, Leonardum scilicet. Id nomen in eius Diui honorem inditum fuisse constat: quoniam per quietem Diuum Leonardum ea specie, qua depingi in templis solet, sibi opem ferentem uidisset: quum & clatros ferreos fenestræ carceris disrumpere, & compedes soluere, præsenti numine uideretur. Impleuit autem somnij fidem, & numinis oraculum rei euentus. Nam eodem die lætam somnio noctem secuto, & Rex Iacobus imperium cum libertate amisit, & Sfortia, adaperto carcere, ingenti omnium lætitia, iterum magister

equitum est renuntiatus. Sed Leonardo uix infantiam egresso uitam morbus eripuit. Et immatura quoque morte surreptus est alter, cui Sfortia Bartholo nomen indiderat, in memoriam scilicet Bartholi fratris, & fortissimi commilitonis, quem lue absumptum apud Perusiam iampridem amiserat.

De tertia uxore Maria Martiana. Cap. LXII.

POstremò Quinquagesimum ætatis annum agens ultimas sibi nuptias ambitiose admodum quæsiuit, assiduis artibus, ac ingentibus armorum officijs: petita, ductáque Maria Martiana Suessani Reguli filia, quæ in Campania, & ad Fucinum lacum multis oppidis imperabat. Nupserat hæc antea Ludouico Secundo Andegauensi: eóq; ante nuptias celebratas uita functo, ad Celam Comitem secunda thori uota transtulerat. Hic in Marsis, & Furconensibus multorum castellorum ditione præpotens, quum è uita excederet, uxorem, testamento, magnarum opum dominam reliquerat. Quamobrem, & ipso Sfortia demum importuna ui fati surrepto, quartum sibi coniugem facile inuenit, Franciscum Vrsinum Manapelli Comitem, qui bis, & diuersa quidem fortuna apud Neapolim cum Sfortia collatis signis dimicarat. Natus est ex Maria Carolus, id nomen imponente Regina, in honorem scilicet Caroli Regis eius patris: qui magnis rebus in Italia gestis, Pacificatoris cognomen adeptus, in Panonia demum coniuratione procerum inter epulas trucidatus est. Cæterum

Caroli nomen haud multum in puero permansit: nam atra bile diu uexante, attenuatisq́ inde uiribus, uti obeundis militiæ muneribus impar, pietatem uoto professus, sacratam cucullam desumpsit: atque ita abdicato priore nomine Gabriel est appellatus. Hunc postea Franciscus frater Galliæ Cisalpinæ imperio potitus, cœnobio eduxit, ut insigni dignitate ad familiæ decus ornaretur. Idq́ facile à Pio Pontifice impetratum est. Nec multò post Mediolansis Archiepiscopus est effectus.

De liberis eius ex Lucia Trezania. Cap. LIII.

P Rimo partu ex Lucia Trezania puerum suscepit, qui de patrui nomine Franciscus est appellatus. In hunc ab admirabili quodam syderum concursu, cuncta humanæ felicitatis ornamenta uirtus, & fortuna contulerunt. Natus est in Diui Miniati Hetruriæ oppido, iuxta Arnum, Pisana uia, Anno à partu Virginis uno, & quadringentesimo supra millesimum, decimo Calendas Augusti, quum sol occideret. Militabat tum Sfortia, alterum & tricesimum ætatis annum agens, Florentinis, qui Pisanis bellum intulerant. Secundo autem partu Elisam, in qua maternæ auiæ nomen repetitum uidemus. At tertio partu alterna fœcunditate puer est æditus, cui ab insignibus, Roberti Cæsaris munere, Patauino bello acceptis, Leonis nomen impositum est. Peperit & mox Antoniam uenustate insigni. Cæterum Leo ab ineunte ætate Fran

cisco fratri omnibus ferè bellis assiduis comes, eam in re bellica spectatis operibus laudem tulit, ut non magno interuallo, ad fraternæ uirtutis nomen accederet. Leoni biennio post successit, Ioannesnomen paterni aui deferens, ingenio, uiribus, & fortuna fratribus dissimilis. Sed eum secutus est, natu quartus, à Pontifice eius nomine Quinto, Alexander appellatus. Is tanto studio, tantáque ui præstantis animi arma tractauit, ut non modo Francisco fratri indomiti corporis, & pugnacis ingenij uigore, uerum & felicitate rerum gestarum æquaretur. Condidit enim sibi, filiísque item, atque nepotibus Principatum apud Pisaurenses, ut in Togata Gallia, non secus, ac in Cisalpina Franciscus frater, Sfortianæ domus stirpem insereret.

De affinitatibus summa prudentia contractis. Cap. LXIIII.

l. Eonato ex Sanseuerina familia nobilissimo, atque fortissimo iuueni Elisam nuptui dedit, ut generum armorum studio illustrem, potentémque, clientelis, & opibus apud Picentinos, & Brutios, certo ueluti præsidio, rebus suis adiutorem, defensorémque pararet, contra potentiam inimicorum, Sergianíque præsertim, à quo se cuniculis, & machinis oppugnari, petíque insidijs haud obscure intelligebat. Ex Elisa natus est Robertus ipse Sanseuerinus, præclarus Imperator, & maximis eius temporis Ducib. præferendus, nisi in extremo uitæ actu à Germanis ad Athesim, prælio fusus, ac interfectus superiorum

uictoriarum nomen obscurasset. Dedit & in matrimonium Marino Caracciolo Sergiani germano fratri, Claram Attendulam, Foschini, & Marci sororem (ea erat ipsius ex sorore Margarita, neptis) procurante, cohortantéque Regina, ut erumpentia, & iam coalita alternis offensionibus odia tollerentur. Desponsauit demum Antoniam Arditioni, Carariensis Comitis filio, cuius ditionis erat urbs Asculum in Apulia: ut patrem eius eximiæ authoritatis ducem, magnas tum copias ductantem, in Reginæ partes pertraheret: In eo etiam Braccij hostis spem frustratus, Cararienſem multis pollicitationibus sibi adiungere properantis. Polyxenam quoque Ruffam, in Brutijs, dotali iure tres urbes, & uiginti amplius castella in nuptias trahentem, ut Francisco filio collocaretur, à Regina feliciter impetrauit: sed infausto demum successu, quum ab amita præferoci, scelestáque muliere, & Polyxenam, & eius filiolam dudum infelici utero æditam, admisto dapibus ueneno, sublatas audisset. Curauit quoque, ut Polyxena Sanseuerina Michaleto Attendulo, & Ioannella Iesualdia Dominico Bosij iungerentur: quando eæ mulieres in Hirpinis inueterata imperij consuetudine ingentes opes, tuendis Sfortianorum cœptis, allaturæ uiderentur. Nec alia quoque de causa Tartaliæ filiam, Ioanni filio desponsatam, intra Penates nurum recepit, quàm ut Braccio Montonio, uetus sibi hostis, & accerrimus bellator detraheretur: utpotè, qui plerunque diceret, nihil commodius, ac utilius uideri, quàm tribus propositis hostibus, cum primo

pacem pacisci: cum altero autem inducias parare, ut in tertium maximè expedita, & grauiora arma uerterentur.

De clementia, & seueritate erga suos. Cap. LXV.

Tanta autem uarietate clementiam simul, & seueritatem exercuit, ut delicta familiarium, & militum, nunc puniendo atrociter, modo facile ignoscendo, neque huius, neque illius uirtutis constantem famam assequeretur. Sclauetto Dalmatæ insigni equitum præfecto, qui in gratiam Iulij Cæsaris, se primum è percussoribus in transitu Caloris amnis Sfortiæ latus mucrone petiturum pollicitus fuerat, adeò generose pepercit, ut captum ad Casam Marij, & iure belli armis, & equis dispoliatum, non modo (id improbatibus amicis) incolumem, uerum omnibus impedimentis, ne quid omnino desideraret, magna cura conquisitis, & restitutis, cumulate instructum dimiserit: perblanda, & nobili contentus interrogatione, quum ad eum dixisset: Quis nam furor inhumani, crudelisque animi, Sclauette, alioqui uir fortissime, te impulit, ut nulla lacessitus iniuria, adeò prolixè promitteres, te gladium ex cæde mea cruentum ad Iacobum Regem omnino relaturum?

Sed immanis uir, ad id tum oculis in terram defixis, non multò post apud Philippum Insubrum Principem, perfidiæ militaris crimine conuictus in furca pependit.

De Martino Pasolino conseruato. Cap. LXVI.

Eadem

e EAdem animi magnitudine usus est erga Martinum Pasolinum aduersæ factionis Principem, cum quo multis utrinque cædibus æditis aliquot annos Attenduli intestino bello contenderant. Eum enim undique pulsum, infestáque Attendulorum arma fugientem, desperatis rebus ad Sfortiæ pedes procubuisse, salutem, ueniam, pacemque extemplò impetrasse constat: Et eò quidem maiore cum laude, quòd tum planè iuuenis, & uindictæ libidine uehementer exardens, ea odia, infesto semper animo, & cruentis manibus exerceret.

De clementia erga Bisium. Cap. LXVII.

b BIsio quoque è Cotignola peditum præfecto, præter omnium opinionem, inexpiabilem iniuriam, & grauissimi delicti pœnam remisit. Nam, quum Sfortia, spectantibus ex propinquo duobus Regibus, penè intra Carmelitanam portam ad Neapolim uictricia signa, perturbatis iam, fugatisq; hostibus, intulisset, unius Bisij socordia, perfidiáque obstitit, quominus cumulata uictoria potiretur. Iussus enim duabus ueteranis cohortibus intra hortorum macerias in insidijs considere, & ad signum datum prorumpere, ut studio pugnæ prouectos hostes intercluderet, neq; designatum in locum peruenit, neq; prius apparuit, quàm post trium horarum pugnam, receptui signum tuba datum audiuit. Ob id Sfortiam, irato animo, ea mediocri uictoria minime contentum, exclamasse rauco ore

plurimum ferunt, itidem sæpe repetentem: Bisi, scelleste desertor, redde mihi hostium Duces captos, atque intercepta eorum uexilla, quæ incredibilis ignauia pariter, atque perfidia tua dudum nobis è manibus eripuit. Cæterum eum ex conscientia animi, metu consternatum, & crimen ineptis uerborum ambagibus excusantem, ea lege castris excedere iussit, ut perpetua ignominia notato, acerbissimi supplicij pœna, si in conspectum castrorum unquam ueniret, indiceretur. Ea est æneo tormento includi, & succenso demum sulphureo puluere, per aera discerptis artubus diffundi.

De inusitato pœnarum genere. Cap. LXVIII.

Equitem Patauinum è turma Scorpionis à luco, qui Bononiensi medico in castris artem profitenti, coccineam togam è tabernaculo, dum alte ille sterteret, noctu rapuerat, eadem indutum toga, sed uinctis manibus per forum, & stationes, & conturbenia militum traduxit: Adeò, ut ridente, & exhibilante toto exercitu, ne reliquo ignominiæ dolori superesset, seipsum pugione transfoderet. Domitorem quoque equorum, magistriq; stabuli uicarium, patria Campanos, qui equis militaribus hordeum subtrahere, idq; diuendere cœperant, deprehensos, alligari per pedes equorum caudis, incitatóque cursu per prata, & sata raptari ad necem iussit. Equitem etiam è Ferraria nobilem, qui contra edictum, uel sæpe admonitus, scortum adolescentis armigeri habitu, circũtunsa cæsarie, habebat

in castris, pudenda ludibrij pœna affecit, quum muliebri ueste indutum, per castra armato in equo circunduci, ostentariq́ iussisset.

De Gratiani supplicio. Cap. LXIX.

P Vum Ioanna Regina Alphonsi Regis repentinis armis circunuenta, obsessáque in arce Capuana, cohortante demum, deducentéque Sfortia Auersam se recepisset: Gratianum Fauentinum custodiæ arcis præposuit, commendante eius uirtutem, ac fidem Sfortia, qui illum magnis beneficijs, ac præfecturis ornatum ab humili militiæ loco ad primos honores extulerat. Is beneficiorum oblitus, ut militare decus auaritiæ simul, atque perfidiæ scelere fœdaret, corrumpentibus eum multo auro Catalanis, se proditurum arcem pepigit. Verum à Sanctoparente interceptis literis, & detecta perfidia, non dubitauit Sfortia, quin seuerissime in eum ageret, qui sacramenti religionem, & priuatæ fidem amicitiæ, nefaria proditione uiolasset. Atq; ita eum apud Siliceum Glanij amnis pontem, Auersana uia, præalta in arbore suspensum, agitandum uento, & uolucribus carpendum reliquit.

De mansuetudine erga Brandolinum Comitem. Cap. LXX.

n On defuit in eo, qui in suos supra æquum seuerior habebatur, humanitatis, & candoris eximij laus erga hostes. Brandolinum Co-

mitem, cuius manu Viterbiensi in prælio sauciatus, & penè interfectus fuerat, expugnato Capitone oppido, captum, quum in eo tumultu inimicum pariter, ac hostem facile, & quidem procul ab inuidia tollere posset, adeò humaniter apud se habuit, ut ex conscientia magnopere sibi metuentem effuse laudaret in conuiuio, atque omni penitus metu liberaret. In hoc etiam gloriatus, quòd in tanta fortunæ iniquitate, neque à gregario, uel ignauo milite, sed à nobilissimo, atque fortissimo Duce uulnus accepisset. Erat Brandolinus Braccianæ factioni uehementer addictus: similemque animum Tibertus filius aduersus Sfortianos semper exercuit, ne à paterna disciplina discederet: Vnde illi demum fatale exitium. Francisco enim Mediolani ad Principatum tanta felicitate prouecto, quum Braccianas opes undique fractas, deletasque conspiceret, sese turbido ingenio à uetere inuidia, odióque ad perfidiam uertit. Atque ita deprehensus, & custodiæ traditus, ut imminenti supplicio se eriperet, præacuto ferreæ lucernæ manubrio, sibi iuguli uenam perfodit, & interijt.

De inuidia ex nece Tartaliæ parta. Cap. LXXI.

o Nerauit autem eum inuidia maxime ingenti, supplicium de Tartalia sumptum: quanquam ille meritas conceptæ perfidiæ pœnas luisset: quod nequaquam syncera fide ad amicitiam, affinitatemque uocatum, circunuenisse diceretur, occultata scilicet in id tempus, & mox detecta naturæ malignitate, ut sublato bellicæ uir

tutis æmulo, eodemque fortissimo Duce, ueteres iniurias uindicaret. Sed id Martini Pontificis iussu factum fuisse scriptores fatentur: Ipse que in primis Campanus in historijs alioqui Sfortiæ infensus passim, & contrà Braccij gloriæ impudentissime semper fauens, cuncta reticendo, aut eleuando uerbis, quæ Sfortiæ consilio, manúque feliciter gessisset.

Reducebat in regnum Martinus Ludouicum Tertium Andegauensem, Sfortiæ ductu, ut Ioannam omnibus impudicitiæ flagitijs coopertam, expelleret. Illa uero Alphonsum ab Hispania, adoptatum in filium euocarat: bellumque gerebatur asperrimum, Sfortia tantam belli molem ægre sustinente: quum Braccius Dux ea ætate clarissimus magnis præmijs, atque stipendijs conductus, Reginæ partibus adhæsisset. Sed æquatæ demum sunt uires Tartaliæ aduentu, quem superiore anno ab amicitia Braccij diductum, Martinus cum mille & quingentis equitibus ad Sfortiam auxilio miserat. Eo autem anno Tartalia his artibus operam nauauit, ut contra naturam ingenij cunctatior, & segnior factus, Sfortiam uetere gloria spoliari, profligaríq;, quàm Braccium omnino uinci, male uideretur. Ad Sarnum enim separatim sibi castra fecerat, collegæ præsto nunquam adfuerat, cessarat ab excursionibus, quibus Campani, Neapolitaníq; ab Auersa, uti Sfortia præceperat, facile posse uexari, premiq; acrius infesta populatione uiderentur. Auxerat & eam suspicionẽ Braccius, per eos dies inusitato militiæ more, Sfortianos milites bello captos ad triremes Catalanorum re-

legare, Tartalianos uero benigne remittere solitus. Commeabant & frequentes nuntij, praeconesq; à Tartalia ad Braccium, adeò, ut iam nemo esset, qui repetitam cum Braccio amicitiam, & ob id Tartaliam ex occasione ad hostes transiturum non putaret. His ad Pontificem perscriptis, uenit ab urbe Roma Colaus Squarcia Romanus Iureconsultus, ut ex indicijs in reum iure ageret. Hic Tartaliam inopinato Sfortiae aduentu oppressum, captumque quaestioni subiecit: & de confesso, post tertium diem, Auersano in foro, capitale supplicium sumpsit.

De natura ingenii. Cap. LXXII.

e X disciplina, totoque uitae ordine, & successu rerum, manu, quàm consilio potior censeri potest: quum incauta facilitate, uel contumacia subagresti, in ea consilia plerunque adigeretur, unde nullus pateret felix exitus propter simulatas multorum uoluntates, & necesse esset à fatali uirtute, uel diuina ope, subsidia comparare. Maximas enim iniurias quum aequo animo saepius ferret, leuem demum contumeliam tolerare non poterat: ita, ut iracundiam plerunque exerceret imparatus: quum mori praestare diceret, quàm iniuriae indignitate minime commoueri. Versauere itaque hominem, occulto astu, & in maxima uitae pericula coniecere, Paulus Vrsinus, Alopus demum, & Sergianus. Sed Dij immortales eius uiri uirtute, ac innocentia adducti, ita nequissimorum hominum insidijs

obuiam iere, ut ultro eas demum iniurias uindicasse uiderentur. Nunquam transfugit, nunquam discessit ab officio, nisi magnis de causis: ita, ut nunquam improuiso factus hostis arma conuerteret, nisi renuntiata prius amicitia, remissis'que uexillis: ut eo facto, dissensionis causam in alterum reijceret, & se ad tuendam dignitatem bellum nequaquam insidijs, & dolis, sed uera uirtute gesturum testaretur.

De disciplina domestica, & militari. Cap. LXXIII.

Q Vum ad multa conniuendum esse censeret, nec exactissimus delictorum ultor esse uellet, ita institutum domi erat, ut contemptores diuum, ac hominum limine penitus arcerentur, fures nocturnos, & interdiu exposita ioci modo carptim inuolantes, maneret pœna; nemo impune specularetur. Abhorrebat uero plurimum ab insanis, & morionibus, qui atra bile laborarent, quòd ancipiti ioco risum pariter, & luctum mouere possent: Suo scilicet periculo admonitus, quòd ad Collem Senensis agri oppidum insanus quidam, dum ioco militari intemperanter lacesseretur, & ob id irritantem saxo petere uellet, ipsi Sfortiæ tegumentum capitis summo cum uitæ discrimine decussisset. Omni autem uitæ tempore in castris aleam perosus, uti Duci pariter, ac militi maxime pestilentem, ita otij tempora transigebat, ut in usum militiæ ad palestram cunctos ordines exerceret. Tum enim mos erat multa arte luctari: ingentis ponderis saxum iactare: ferreum

uectem iaculari : teretem palum, in terga conuerſis manibus, euibrare : ſaltuq́, & curſu plurimum contendere. Quibus in ludis ipſe multum lacertoſus, & induſtrius facile ualidiſſimum quemque ſuperabat. Pluuijs, nocturniſq́ temporibus, quòd nequaquam Latinas literas attigiſſet, uernaculis conſcriptæ uerſibus Heroum, & Galliæ Procerum hiſtoriæ pariter, & Fabulæ legebantur : unde illi exempla peterent, qui ſe duce uirtutis famam clariſſimis factis extendere decreuiſſent.

De cultu eius, & conuictu. Cap. LXXIIII.

e Rat in cultu, ueſtitúque moderatus potius, quàm elegans, uel ſumptuoſus. Oderat ueſtis munditias : Sagulorum autem, & armorum nitorem ita exigebat, ut maculam, & eruginem contumelia, & nonnunquam uerbere uindicaret. Equiti ex hybernis eruginoſa geſtanti arma in conſpectu hoſtium ſeuere imperauit, ut adaperta caſſide in aciem prodiret : ſcilicet, ut cum periculo noſceretur, ſi parum gnauiter dimicaſſet. Cæterum in pompa, & cum luſtrarentur exercitus, ſaga ſerica, argento, atque auro bracteata conſpiciebantur : Auratæ item, & egregie perpictæ Bardæ, quibus equi Perſico more tegebantur. Is uero eques ſibilo notabatur, qui decoras in caſſide Criſtas nequaquam oſtentaſſet. Menſarum uero honos non in delicatis, & exquiſitis dapibus, ſed hilari ſimplicitate, & perenni copia, comitaté que, & frequentia con-

uiuarum

uiuarum censebatur.

De pietate eius erga superos. Cap. LXXV.

d Eum optimum, Diuosq; omnes syncere potius, quàm religiose coluit: utpotè, qui à rationibus bellicis procul esse existimaret, ineptis cæremonijs, & simulatis precationibus Deos fatigare: quum necesse foret bella gerenti cuncta rapinis, cædibus, ac incendijs permiscere: neque uel infanda scelera posse puniri, corrupta iam militari disciplina. Qua in re Ducem belli, Præfectumque à seueritate urbani Prætoris plurimum differre oporteret. Sed palàm earum rerum agnoscebat culpam, & ueniam secretò precabatur: quotidiana sacra audire, aut si instante negotio impediretur, postridie ea repetere, & quotannis pio, pœnitentiq; animo expiare sese, maximé que sacramenti hostiam rite suscipere solitus. Id uero demum probi, & uerecundi Ducis esse prædicabat: honestiorem belli causam sequi: inuiolata templa præstare: in captiuis pudicitiam tueri: nunquam abuti sanguine militum, aut hostium cæde lætari.

De pietate erga Patriam. Cap. LXXVI.

æ Didit & insigne pietatis exemplum erga patriam Cotignolam: quum fortuito incendio absumptam, priuata liberalitate instaurandam suscepisset, singulos ciues cohortando, ut ædificare lucu-

lentius uellent: quando ipse lateres, materiam, calcem, se gratuito collaturum profiteretur. Factumque subinde est, ut celeriter restitutis, adornatisque domibus, & directis regionum uijs, priuatim, & publice magnificentissimo Principi gratiæ ingentes agerentur, quod opportuna liberalitate, & priuatæ commoditati, & elegantiæ publicæ consuluisset.

De pietate erga propinquos. Cap. LXXVII.

PIetatem quoque cum incredibili charitate erga propinquos, & rarissimo quidem exemplo ostendit. Bartholum etenim, & Franciscum fratres, euastante Perusinum agrum lue pestifera, apud Martianum exitiali correptos morbo, adeò constanter inuisit, ut uel deprecantibus amicis ab his diuelli nequiuerit: quin desertis, & morientibus uenas tangeret, fomentaque præberet. Quibus demum celeriter expirantibus, sepulchrum extruxit, addiditque aram, & sacerdotem, qui certis diebus inter sacra eorum manibus parentaret. Pari quoque officio, amoréque Bosium Patruelem complexus, ad Spoletum ex castrensi per hyemem fatigatione neruis conuulsum diligentissime fouit, elatumque insigni pompa fratrum sepulchro intulit.

De præceptis Francisco filio datis. Cap. LXXVIII.

SVb hac disciplina educatum Franciscum filium, quum ab se Sfortia in Brutios ad dotales urbes profecturum dimitteret, ei attribuit exi

miæ uirtutis Duces, & milites, qui bello, pacéque ætatem eius regerent: Diu iuuenem cohortatus, ut pietatem, & iustitiam coleret, nobiliꝗ animi decreto existimaret, uirtute potius, quàm malis artibus ad opes, & gloriam contendendum.

Illud etiam grauissimis præceptis adiecit, ut etiam atque etiam caueret, ne amici, aut imperio subiecti uxorem unquam impudicis oculis intueretur. Neminem uulnere, aut duro uerbere puniret: aut si id casu, aut ira præcipiti accidisset, extemplo lenitum, donatumque digno munere longius ablegaret.

Postremò nunquam indomiti oris equum ascenderet: nunquam eo uteretur, qui ab ungula molliore facile soleam excutere consuesset: quòd se ab equo alioqui longè optimo, sed in frenum contumaci, cui Draconi ob id nomen erat, quum suborto ex insidijs Bracciano hoste, irrita habenarum contentione abreptum se, & in Auersæ fossam præcipitatum memoraret: In Vmbris autem tumultuaria in pugna, quum ex equo, cui à colore auis, Picæ nomen erat, depugnaret, eo inter colluctationes omnibus soleis discalciato, uix ipse pedibus eo relicto è manibus hostium effugisset. Quibus præceptis maxime usus Franciscus, quòd nemini ferè contigerat, omnibus consilijs felix, & prælijs uictor euasit, ut spem de præclara indole, patris iudicio conceptam, fatáque, & uota hominum impleret.

De prudentia ex alienis iudiciis quæsita.
Cap. LXXIX.

C

Vm uero prudentiæ, iudicijq; militaris tenorem usque ad uitæ exitum constantissime tenuit, ut non temere quicquam in rei bellicæ negotio decerneret, nisi accito, uel infimo quoque centurione, & milite ueterano, ut exquisitis separatim omnium sententijs, quod patrandum foret, multorum iudicio probaretur. Sed id tanta dissimulatione expetebat, ut semper alienis exordijs, & fabulis animi propositum celaret, atque apte demum ad id, quod uellet, instituto nouo sermone deferebatur. Quoniam eo pacto nunquam prolato interiore animi decreto authoritatem suam egregie retineret: nec ob id persuasione prudentiæ animi minorum Ducum inflarentur. Quando ij alia semper de causa uocatos, & fortuito demum sermone in grauiorem consultationem incidisse humanitate Ducis facile existimarent. Verum illos confecto negotio iucunde potius, quàm grauiter in corona laudabat, qui feliciter in disputatione diuinassent: & id quidem iucundiore gratia, quòd liberaliter, & nullo fastu gloriam communicare uideretur.

De candore ingenii, & memoria eius. Cap. LXXX.

I

Ngenio enim natura fuit candido, adapertóque potius, quàm latebroso, & callido. Vnde quum dolis, occultisq; aulæ artibus parum ualeret, facile in insidias præceps daretur: sed statim inde alleuatus fatali quadam uirtute resurgeret. Stata au-

tem ætate, propter occultas hominum uoluntates, atque ora fi ctitia, itemque ad eludendos speculatores cohibere linguam, iram frenare, ac opportune, aptéque uaria persona uti didicerat: Ita tamen, ut siquid simulatius faceret, aut diceret, à familiaribus, atque domesticis facile nosceretur. Natura si quidem eos oderat, qui animo ancipiti essent, multosq; recessus, & uarios anfractus haberent, dissentiente præsertim fronte, in qua præclare apud generosos, ac probos, & fides, & pudor habitarent. In eo etiam supra, quàm credi par est, admirabilis rerum, ac nominum memoria uiguit, tanta felicitate, ut quum nullis commentarijs inniteretur, non modo militum suorum, uerum & equorum nomina à multis annis repeteret. Nec in persoluendo stipendio ulla in re unquam falleretur.

De studio literarum Hetruscarum. Cap. LXXXI.

Literas Latinas nequaquam attigerat, sed admirabatur, secutus Hetruscas, atque uernaculas, quæ ex usu militari commodiores uiderentur. His necessitate quadam totum id otium, quod ex negotio superesset, uehementer addixerat, ut historias calleret, quas è Græcis, Latinisq; scriptoribus traductas lectitare erat solitus, inuitatis liberalitate ad id munus suscipiendum literatis: in queis fuit Porcellij Poetæ pater, ob tralatos Cæsarem, & Salustium, honesta domo cum hortis donatus. Quòd autem literas nesciret, perurbane sese excusabat: quan

doquidem una, atque eadem manu librum simul, & gladium tenere minime didicisset. Neque etiam sua manu epistolas, nisi tumultuarijs, ridendisq; literis unquam perscripsit: adeò, ut ipso dictante ab amanuensibus exaratas, quodam symbolo potius, quàm descripto nomine subnotaret, & mitteret. Vsus est in literario, scriptorióque munere Theologis cucullatis. Quo genere hominum ad longè, latéque speculandum, nihil aptius, atque securius asserebat: quandoquidem prætextu religionis omnibus rerum diuinarum, ac humanarum negotijs libera ubique, & semper impunita simulatione miscerentur.

De generositate animi erga inimicos. Cap. LXXXII.

LAdislao Rege magnis uiribus Tudertum oppugnante, quum Braccius repentina, & graui eruptione Paulum Vrsinum ueterem inimicum suum adortus, ita copias eius cæcidisset, ut statione, & totis denique castris ipso Duce pulso, & fugiente pellerentur, non dubitauit Sfortia, quin circuñuento, & penè capto opem ferre maturaret: quum sibi in sua castrorum parte designatum locum tueri, ac inimici cladem otiose spectare, optimo militiæ iure licuisset. Descendit enim ab accliui loco instructis turmis, atque cohortibus, tardauitq; impetum insequentis, atque uictoris hostis: adeò, ut longo, ac acerrimo certamine ædito, Bracciani intra portam compulsi, non mediocri accepta clade, terga dare cogerentur, uociferante, atque

irridente Braccio: quòd Sfortia communem inimicum, quem interficere deberet, clementiæ, & stultæ lenitatis nomine conseruasset. At Paulo inter metum, & pudorem Sfortiæ gratias agenti, ille alta uoce, ut omnes exaudirent, respondit: Non est, Paule, quòd parem referre gratiam cogites, quoniam hodie cum signis, & copijs meo insigni beneficio sis conseruatus: Quandò id, quod strenue, & peropportune factum uidetur, id totum Regiæ, & publicæ omnium dignitati sit datum: ne scilicet in oculis Regis, ac meis inexpiabile dedecus admitteretur. Tu uero nihilo secius insectari, & persequi, uenenatis etiam telis me ipsum perges: Ego certe immeritas acceptas abs te iniurias probe, & strenue ulciscar: quum te mihi fortuna, quæ nunc socium facit, aliquando hostem obtulerit. Id factum, dictúmque Ladislaus magnopere commendauit, Sfortiæq; dono dedit equum phaleratum, atque item laciniam ex purpura, auróque insigem, argenteis squamosam bracteis, qua ille uti in prælijs soleret, ut palàm in Sfortia raræ uirtutis simul, & clementiæ decus testaretur.

De fortitudine eius in dolore tolerando. Cap. LXXXIII.

m Iram quoque animi fortitudinem, & patientiam in tolerando omni dolore in aduersis semper ostendit. Neque enim frangi, aut demitti animo, ullo'ue lachrymarum uestigio fœdari, uirile putabat: ut tum accidit, quum uno simul tempore multarum concursu calamitatum penè obrutus, nulla omnino uel sub-

tristis, uel perturbati animi signa prætulisset. Ipso enim in ædito colle supra Campanam portam Romano opere uallatis castris Neapolim circunsidente, atque oppugnante, prius quàm Ludouicus Tertius classe in eam oram adueheretur, Franciscus filius grauiore ueruto maioris Scorpionis per duplicem ferreum thoracem penetrante letaliter uulneratus, ac item Foschinus ex sorore nepos simili telo ictus penè desperata ope iacebant. Ipse quoq; Leonatus gener, tantæ indolis Dux ex prouocatione ad ostentandam equestris disciplinæ peritiam, uirtutemq́ue cum Carassello Caraffa nobilissimo equite nulla intercedente simultate congressus, recepta per cassidem hastæ cuspide, lugente toto exercitu ceciderat. Quem mærorem mirum in modum adauxit, funestus ex Brutijs nuntius, qui Polyxenam nurum, ac item eius filiolam ex Francisco neptem ueneficijs amitæ acerbissima morte sublatas attulerat. Suborta & tum Sergiani arte, doloq́ue exitialis fama totis disseminata castris insolitum pauorem, & magnam consternationem inuexerat. Ferebatur enim Ludouicus intermisso ad Massiliam nauali apparatu aduentum suum, atque eius conflati belli maritimam expeditionem ad prima ueris signa distulisse : ita, ut milites iam planè desperatis auxilijs, & aduentante Alphonso, quanam belli arte incepto obsistere, seq; incolumi exercitu in pacata loca recipere possent, insigni concepta formidine cogitarent. Sed his tantis priuati luctus, & publici mæroris incommodis conflictatus, ea magnitudine animi, ac patientia com-

pressit

pressit dolorem, ut neque in tabernaculum se abderet, neque ullo, uel tacito gemitu, uel exili suspirio æquabile illud frontis decus immutaret. Eo enim oculorum uigore, eòque eloquentiæ spiritu militum animos erigere, sustentaréque existimationem erat solitus, ut tum maxime, quum à fortuna uictus esset, eum proculdubio uicisse crederes.

De urbanitate eius. Cap. LXXXIIII.

On caruit urbanitate in dictis: Plerunque salsus, & apte, scitéque remordens, siquis prouocando lacesseret. Vt tum accidit, quum à Sergiano magno Senescalcho, ad exprobrandam generis nouitatem, ligonis fabula obiectaretur: In hoc, inquit Sfortia, uti uideo, stirpis origine pares sumus, quum Adamus mortalium primus, terram & ipse foderit. Sed ego certe, quòd iure diffiteri non potes, illo meo ligone, multo nobilior euasi, quàm tu tuo pene, & penna. Quo scommate lepide admodum hominem transfixit: quum in eo tanta cum inuidia dignitatem stupro quæsitam, & patrem eius ad Prætoris tribunal, ignobilem scribam, adulteratóque testamento, falsi damnatum, scitissime notasset.

De facete dicto. Cap. LXXXV.

Vum transfuga Nolanus eques ingenio infami, ut sibi gratiam cum Sfortia compararet, Tartaliam omnibus maledictis in conuiuio

Sfortiæ famam lacerasse detulisset: déque ea re, ut fides sibi haberetur iureiurando sæpius affirmaret: Non opus est, inquit, sodes, ut multum in persuadendo mecum labores: quum Tartalia nunquam uerbum de quoquam sit elocutus, quin maledixerit: & tum multò quidem atrocius, atque liberius, quum locum ad id maxime opportunum nactus, ut dicis totum maledicentiæ impetum effudisse credendum sit: Peracute delatorem auertens simul, & sua uitia Tartaliæ obiectans, titubantiam scilicet oris, unde cognomen acceperat, & temulentiam, quum esset omnium, & quidem natura potius, quàm ætate bibacissimus.

De salsissimo dicterio. Cap. LXXXVI.

q

VUm insidijs, armisq; Pauli Ursini exterritus, excesisset urbe Roma, & in Algido castra posuisset, ad eum à Pontifice Cardinalis Sancti Angeli legatus uenit, ut fidem interponeret, confirmaretq; hominem, in urbemque reduceret. Inter multos autem sermones, Cardinalis quum dixisset: An Sfortia Ursum timebis? quum sis sub columna tutissimus? Extemplò respondit: An non tibi Pater, omnino insanus uidebor, si dum frustra à surdo marmore opem imploro, bellua ingens, dente, ac unguibus ferox, ac humano sæpe gressu incedens, mihi minime sit formidanda? Non illepide remota, & parum expedita Columniorum auxilia designans, & Pauli Ursini ingenium, præsentesq; uires aptissime depingens.

De statura corporis eius. Cap. LXXXVII.

Statura fuit corporis erecta, excelsáque supra mediocrem, macro habitu potius, quàm succoso, prævalidis artubus, à firmissimo quodam neruorum nexu: sed cruribus ad suram maxime torosis, & parum teretibus: Manu autem ampla, & prælonga, digitorúmque compage adeò firma, ut distractam in diuersum utraque manu soleam ferream facile disrumperet, & prælongam equestrem hastam à calce sublatam attolleret. Inerat autem lato pectori, patulisq; humeris militare decus: Adeóque restricto, & decenter castigato fuit uentre, ut angustissime cingeretur: quandoquidem in medio ad zonam duobus primis ab utraque manu expansis, lunatisq; digitis facile comprehendi, atque præcingi posset. Erat facie subagresti, parumque hilari, utià plumbeo quodam pallore subfusca: quum & oculi colore cæsij minaci specie intra cauos orbes multum recederent, & supercilia maxime pilosa prominere uiderentur. Sed nasus à medio elatus, nec aduncus tamen: labra decentia, & candidissimi dentes illud os probum effingebant. Tonso autem capillo, & derasa barba semper incessit: quòd ita conclusa casside utentibus expediret. Coccineo capitis tegumento semper insignis, quòd duobus gradibus in præaltam, striatamque pyramidem exurgebat. Tanta autem specie ad exprimendum militare decus in hoc homine, dissimilium rerum partes ratione, atq; ordine respondebant, ut à rudibus, rusticanisq;, qui eum nun-

quam uidissent, pari inter multos cultu, & sæpe sine comitatu, uti omnium princeps, ac imperator nosceretur.

De agilitate membrorum eius. Cap. LXXXVIII.

e A erat agilitate, ut nullo adiutante, ac impellente, quum sinistrum pedem hemicyclo ferreo, quem stapedem uocant, induisset, uel omnibus contectus armis, & galeatus in ephippij sellam eleganter insiliret, progrederetur'que sæpe ad multa passuum millia cataphractus, duratis scilicet membris ad omnes uel iniqui laboris exercitationes, frigusque præsertim. Neque enim in tota uita peregrinis pellibus est usus, quibus aduersus algoris iniuriam uestes fulcirentur. Torquebatur autem facile siti, quum in magnis æstatis feruoribus equitare, pugnaréque oporteret: Adeò, ut se armatum, siti potius, quàm ferro confici posse diceret: atque id mortis genus maxime uereretur. Qua de causa armigerum puerum instituerat, qui lagenas aquæ, uinique, & alia ex saccaro, sitis subsidia, ualido equo præferret, nec à se unquam uel in extremis pugnæ periculis diuelleretur. Cæterum adeò robusta, ac indomita corporis temperatura semper fuit, ut facile morborum initia exercitatione discuteret: & si quæ febres incidissent, eas incredibili patientia ad ciendum sudorem lodice coopertus, & inedia præsertim, repudiatis pharmacis, felicissime superaret.

De infelicitate mortis eius. Cap. LXXXIX.

Nno demum ætatis quinquagesimo quinto, a quum iam in eo uirtutes omnes, quæ summum Ducem decerent, penè perfectam maturitatem cepisse uiderentur, fortuna insolens, & uictoriarum, & uitæ cursum pariter abrupit. Braccio enim fatali pertinacia Aquilam urbem obsidente, & Alphonso demum Rege, qui opem afflictis rebus suis ab eo frustra postularat in Hispaniam reuerso, Sfortia maximorum in Italia Principum Imperator effectus, ex Apulia mouit, ut Martini Pontificis, Reginæq́ue, & Philippi Vicecomitis auspicijs Aquilam obsidione liberaret, atque inde demum spe gerendarum ingentium rerum in Hetruriam proficisceretur. Erant in eius exercitu septem millia equitum, & ualida peditum manus. Itaque Anxano urbe, & Buccianico, Millionicóque deiectis Braccij præsidijs, Orthonam peruenit. Ibi duodecim diebus ad quietem militi concessis, quum insigni religione Natale DEI CHRISTI celebrasset, ad Aternum amnem est profectus: Is hodie à Piscaria oppido nomen habet. Peruenerat in Marucinos Braccius, dimidia parte exercitus ad obsidendam Aquilam relicta, ut Sfortiam transitu prohiberet. Defixis enim in ripa frequentibus, & præacutis arborum ramis, hisq́ue deligato magnis funibus nauigio, impositáque sagittariorum manu, certioris uadi locum tuebatur. Præsidio quoque duarum cohortium, & quadringentorum equitum, lapidei pontis propugnacula ad oppidum Piscariam firmata erant. In ea transitus difficultate, Sfor-

tia in dextram ad ostij fauces, quibus in mare uadosum amnis effunditur, signa deflecti iubet. Ibi uado pertentato, Michaletus, Sanctoparens, & Franciscus Sfortiæ filius, armati, galeatiq; cum sexcentis equitibus amnem tranarunt, subsequente mox Sfortia. Franciscus cum Braccianis, qui è Piscaria ad prohibendos ripa hostes aduolarant, prospere conflixit, ita, ut multis cæsis, captisq;, reliquos intra oppidi portam compelleret. Eo spectaculo nihil Sfortiæ animo, atque oculis iucundius fuit. Ex admiratione etenim uirtutis in filio incredibilem ceperat uoluptatem, quòd summam spem ex matura indole antea conceptam, feliciter adimplere uideretur. Interea perflante Coro, allidentisq; maris aduersis fluctibus, intumescere flumen cœpit: adeò, ut cunctantium, dubitantiumque equitum turmæ in aduersa ripa uiserentur, neq; ulla significatione adduci poterant, ut præaltum amnem intrarent. Tum uero Sfortia, urgente fato, in amnem rursus equum adegit, ut exemplo timentes inuitaret. Ibi dum armigero puero periclitanti, protensa dextra, opem ferret, cœnoso subsidente uado, eius equus, quanquam insignis, posterioribus cruribus defecit: atque ita grauantibus armis est submersus. Bis sustulisse, fertur, armatam dextram, neque tamen quisquam opem tulit, quum hora fatalis aduenisset.

De Braccii iudicio, & laude erga defunctum, & cæde ipsius. Cap. XC.

FErunt, Braccium, qui è Theate ad primum transeuntis hostis nuntium, maturata profe-

ctione, præmissisq; impedimentis, iter susceperat, ut magnis itineribus antecedens Aquilam contenderet, alio atq; alio renuntiante Sfortiæ interitum, nulla omnino conceptæ lætitiæ signa prætulisse; sed contracta fronte, defixisq; oculis, fortissimi uiri casum humaniter indoluisse: adeò, ut defunctum, postquam inuidia decesserat, tum primum exquisitis, uerissimisq; laudibus prosequeretur. Neque enim uel tanto præsentis belli periculo liberatus, alacriorem uultum militibus ostendit, utpotè qui fatalis arcani conscius ab Astrologis didicerat, Sfortiam uiolenta correptum morte, antecessurum quidem, sed paulò post, & ipsum, pari ueluti sorte, eandem exitus fortunam subiturum. Erat Braccius Sfortia natu maior octo mensibus tantum, & nouem diebus: ita, ut tum Mathematicorum disciplinæ, ex utriusque insignis uiri casu, magna fides astrueretur. Vix enim quintum superuixit mensem, quum ad Aquilam per tredecim menses frustra oppugnatam, absessamque, memorabili tandem prælio, Sfortiani militis gladio superatus, ac interfectus, & syderum, & multorum uatum fidem impleuisset.

De prodigiis, quæ mortem eius significarunt. Cap. XCI.

PRidie quàm ab Orthona discederet, quum, sacris de more confectis, ab omnibus ordinibus salutaretur, in corona præfectorum omnium somnium enarrauit, quod ei sub auroram alte quiescenti contigerat. Somniasse enim se profunda aquarum mole oppres

sum in extremo uitæ periculo uersari, prospexisséque uirum gigantea specie, Diuo Christophoro persimilem, à quo uel magna, ac iterata uoce frustra opem implorasset. Quo infausto omine, adeò exterriti sunt Franciscus filius, Michaletus, Sanctoparens, Acatabriga, Mannus'que Bariles, qui postea eius rei fidem, & late famam fecerunt, ut deprecantes institutum iter, enixé que orantes tridui quictem impetrare nequiuerint: quum ille propositi sui tenax, spem omnem præuertendi hostis, parandæq; uictoriæ in una celeritate positam docuisset. Signiferorum quoque Princeps, qui quadratum uexillum supremi militaris imperij deferebat, egressus Orthonæ porta, concidente equo, adeò uehementer uexillum solo afflixit, ut fœdatis cœno insignibus hasta frangeretur. Sed nec id eum in fata strenue uadentem retardauit. Quandoquidem ad uitæ exitum semper improuidi mortales, tum maxime ostenta contemnant, quum fata urgent, dirámque illam, ac omni prouidentia maiorem necessitatem incautis pariter, ac reluctantibus imponunt.

FINIS.

EX HOC INDICE

Profitetur Author, per quos profecerit.

EX

Blondi decadibus.

Pogio, qui Florentini populi res gestas Hetrusco sermone conscripsit.

Historijs Pij Secundi Pontificis.

Iacobo Bracellio, qui Alphonsi Regis bellum Latine conscripsit.

Pontano.

Leodrisio Cribello, qui Sfortiæ, & Francisci filij historiam Latine scripsit.

Donato Bossio.

Pandulpho Collenucio, qui Neapolitanorum Regnum historiam Hetrusce scripsit.

Leonardo Aretino, qui uarias Latine historias scripsit.

Campano Episcopo Aprutino, qui de rebus gestis Braccij Latine scripsit.

Augustino Iustiniano Nebiensi Episcopo, qui Genuensium historias scripsit.

Baptista Campofregosio, qui exempla Latine scripsit.

M. Antonio Sabellico.

Annotationibus Benedicti Nursini Medici.

Georgio Merula, qui Vicecomitum historiam, & Sfortianorum initia conscripsit.

Renato Serauallino Pisano, qui patriam historiam Hetru-

sce scripsit.
Ioanne Simonetta, qui Francisci Sfortiæ historiam Latine scripsit.
Bernardo Corio, qui ingentem historiarum Codicem uernacule scripsit.
Palmerio, qui Annales scripsit.
Eremitano Bergomate, qui Cronicharũ supplementũ ædidit.
Candido Viglebanense, qui ad Philippi Vicecomitis uitam commentarios addidit.
Antonij Panormitæ Rapsodijs.
Diurnalibus Mimati Tabellionis.
Collectaneis Bectucij Tritij.
Annalibus multarum ciuitatum.
Archiuijs Romanis, Martini præsertim temporibus.
Fide Veteranorum militum Sfortianæ domus.
Fama tradita per manus, apud Neapolitanos præsertim ciues.
Platina de uitis Pontificum.

ERRATA.

peruenerat	peruenerant	pag. iii
Biordo	Biordus	iii
inquit Imperator	inquit, Imperator	iiii
lætalius	letalius	vii
Suffoſo	Suffoſſo	ix
nequaquam	nequam	x
Sirgiani	Sergiani	x
Quamquam	Quanquam	xii
armaturæ	armatura	xiiii
Sebeti	Sebethi	xv
Sebetum	Sebethum	xv
exiiuit	exciuit	xv
caſtra	caſtra	xvi
Picininus \` Braccio	Picininus à Braccio	xvi
incœpto	incepto	xvii
ſtatuernnt	ſtatuerunt	xxi
Neapolini	Neapolim	xiiii
comeandi	commeandi	ibid.
Sactoparens	Sanctoparens	ibid.
reiceret	reiiceret	xxiiii
ulciſcende	ulciſcendæ	xxiiii
uoluptuariis	uoluptariis	xxvi
eupiente	cupiente	xvi

N ii

æmulatione	æmulatione	pag. xviij
Celam	Celani	xxxiiii
Mediolansis	Mediolanensis	xxxv
assiduis	assiduus	xxxv
filisq́ꝫ	filijsq́ꝫ	xxxv
conturbenia	contubernia	xxxvii
circuntunsa	circuntonsa	xxxvii
puum	quum	xxxviii
male	malle	xxxix
palestram	palæstram	xl
absessam	obsessam	xlviii

ANTONIVS BLADVS EXCVDEBAT

ROMAE. M. D. XXXIX.

MENSE NOVEMBRI

